

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A kontraktuális közreműködőért való felelősség alapkérdései a kártérítési jogban

Szerző:

dr. Magyar Viktória¹

Kézirat lezárása:

Budapest, 2023. július 1.

¹ A szerző kártérítési szakjogász, a Budapest Környéki Törvényszék Polgári Kollégiumának bírósági titkára.

A kártérítési jog egy klasszikus, egyúttal folyamatosan aktuális, dinamikusan újra és újra felmerülő kérdése a más személyért, a más személy által okozott kárért viselt felelősség megítélése. Ide tartozik a másért való felelősség funkciója, az érintettek köre, a felelősség alól való mentesülés esetei, annak történeti összefüggései, dogmatikai, szabályozási elemei, illetve bírósági gyakorlata.

Tanulmányomban e szerteágazó dilemmákat felvető jogintézményen belül a kontraktuális, azaz a felek között fennálló szerződéses jogviszonyon alapuló közreműködőért való kártérítési felelősségnek a magyar polgári jogi szabályozásban és gyakorlatban megjelenő alapkérdéseit vizsgáltam. Az önmagában is jelentős kérdéseket kiváltó deliktuális másért való felelősséggel így csak a kontraktuális másért viselt felelősségtől való elhatárolás, a közreműködővel szembeni közvetlen igényérvényesítés kontextusában foglalkoztam. A közreműködőért való kontraktuális felelősség szabályozási koncepciója, gyakorlata legalább annyi izgalmas kérdés rejt magában, mint a deliktuális oldal.

A tanulmány felépítését tekintve elsőként meghatároztam a más személyért, a közreműködőért való felelősség jogintézményét és a kontraktuális felelősséggel való kapcsolódását a kártérítési jog területén, meghatározva az egyes alapfogalmakat, tipizálásokat és funkciókat. Ezt követően körüljártam a közreműködőért való felelősség jogintézményének magyar jogtörténeti megjelenését, hagyományait, legfontosabb szakirodalmi megállapításait egészen az 1959-es „rég” Polgári Törvénykönyv szabályozási koncepciójának alapjaitig. A jogtörténeti megalapozást követően pedig szükségesnek tartottam kitérni a hatályos új Polgári Törvénykönyv szabályozási modelljére, az amögött kirajzolódó jogalkotói célkitűzésekre. A következő részben tárgyaltam a kontraktuális közreműködőért való felelősség kapcsán a magyar polgári jogi szakirodalomban, bírói gyakorlatban felmerülő legfontosabb kérdéseket és problémákat, így különösen a közreműködő fogalmi körét pozitív és negatív oldalról, a jogszerű, illetve jogszerűtlen igénybevitel kérdését és annak szerepét a felelősség kapcsán. Végül utolsó két rész célja a közreműködővel szembeni igényérvényesítés releváns kérdéseinek a gyakorlat számára is hasznosítható áttekintése volt.

Már most utalni szeretnék arra, hogy a polgári jog és a kártérítési jog területén kiemelkedően fontos az elmélet és gyakorlat szintézise, a jogalkotó, a jogalkalmazó bíróságok és az elmélettel foglalkozó szakemberek közti párbeszéd. Elemző munkám során ezért egyszerre támaszkodtam a releváns bírósági döntések tapasztalataira (ehhez a szükséges mértékben ismerttettem az ügyek tényállási

elemeit), az általuk felvetett kérdésekre és a szakirodalomban felmerülő kérdésekre, válaszokra és megoldási irányokra. A kérdéskörök pedig egyfajta komplex, gyakorlatorientált polgári jogi problématerképnek is felfoghatóak, ezzel további kérdések megfogalmazásához vezethetnek.

A kártérítésnek közismerten két alapvető, egymástól megkülönböztetett, ugyanakkor egymást is erősítő *funkciója* van: a reparáció és a prevenció. Egyrészt elvárható, hogy olyan helyzetbe hozzuk a károsultat, mintha a kár be sem következett volna, másrészt a jogellenes (jelen esetben szerződésszegő) magatartásokat meg kell akadályozni, arra kell ösztönözni minden jogalanyt, hogy tartózkodjon e magatartástól. Mindezen szempontok és követelmények sajátos módon jelennek meg a kontraktuális közreműködőért viselt felelősség tekintetében. A gyakorlatban a felelősség szűkítő és tágító értelmezése is megjelenik, amelyek egyaránt aggályokat vethetnek fel: képesek lehetnek ugyanis kiüresíteni a felelősségi szabályokat, a kártérítési jog funkcióival is szembe mehetnek. Mindeközben pedig azzal is számolni kell, hogy a hagyományos funkciók mellett hangsúlyos egy piacgazdaságban az üzleti kockázatok szereplők közti elosztásának racionális tervezhetősége.

1. A más személyért való felelősség jogintézménye a kártérítési jog rendszerében

A polgári jogi felelősségen belül az egyik fontos témakör a másért való felelősség alakzatainak vizsgálata. A polgári jogban a kártérítési felelősséget a kártérítési jog szabályozza, melynek keretében a más személyért való felelősség azokat a sajátos jellegű kártérítési tényállásokat jelenti, amelyekben egy harmadik személy felelős a kárért a tényleges károkozó helyett vagy mellett. Adott tehát két szereplő, az első a "közvetlen károkozó", vagyis az, aki ténylegesen a kárt okozta, azonban kártérítésre mégsem ő vagy mégsem kizárólag ő lesz köteles. A másik szereplő e kontextusban a "közvetett károkozó", vagyis a jogszabályi rendelkezés szerint felelőssé tett személy, aki vagy kizárólagosan, vagy pedig a közvetlen károkozóval együttesen köteles a kár megtérítésére. Mindehhez a speciális felelősségi alakzathoz sajátos kimentési lehetőségek kapcsolódnak. Így fennáll a kimentési lehetőség a károsulttal szemben, ha az adott törvényi tényállás lehetővé teszi, hogy a közvetett károkozó a saját magatartására hivatkozással is mentesülhessen a kártérítés alól, ez a "közvetlen kimentés". A "közvetett kimentés" ehhez képest az, amikor a felelőssé tett személy csak a közvetlen károkozó magatartását mentheti ki.²

² BAJNOK István: A másért viselt felelősség jogtörténeti fejlődése, és egyes aktuális kérdései, Magyar Jog 2022/9. 533. o.

A másért viselt felelősség egyes tényállásait - követve a kártérítési jog legfontosabb felosztását - két nagy csoportba lehet osztani, mely szerint a más személyért való felelősség lehet kontraktuális vagy deliktuális. A megkülönböztetés alapját az adja, hogy a felelősség alanya által igénybe vett személy a kötelezett szerződő partnerének vagy szerződésen kívül, harmadik személynek okoz-e kárt. Az előbbi csoportba tartozik a közreműködőért való felelősség.³ A deliktuális felelősségi alakzatok *szűkebb értelemben véve*⁴ az alkalmazottért, a jogi személy tagjáért, a megbízottért és más szerződés kötelezettjéért fennálló felelősség⁵, valamint a vezető tisztségviselőért való felelősség.⁶ *Tágabb értelemben* pedig ide tartozhatnak olyan esetkörök, mint a vétőképtelen személy károkozásáért, valamint a közhatalom gyakorlásával okozott kárért való felelősség⁷, még tágabb értelemben pedig épületkárokért való felelősség.⁸ Érdemes utalni ugyanakkor arra, hogy a magyar magánjogi szakirodalom a vétőképtelenekért viselt felelősséget például jellemzően elkülönítve kezeli a más személyért viselt felelősségtől.⁹

A másért való felelősségi alakzat két csoportjának különbsége szerkezetileg ott mutatható ki, hogy a károsult és a felelős személy között *létrejött-e, fennáll-e szerződéses jogviszony*. Az igényérvényesítés körében a kontraktuális másért való felelősség előnye, hogy a jogosult által ismert kötelezettel szemben könnyebb az igényérvényesítés. Nem kell ugyanis például felkutatnia a tényleges károkozót és a kontraktuális felelősség szabályait alkalmazva a kötelezett nehezebben mentesülhet. A deliktuális másért való felelősségi tényállások többségénél ezzel szemben az egyetemleges felelősség miatt a kielégítési alap tágabb lehet.¹⁰ A felelősség szigorúsága tekintetében megállapítható, hogy kontraktuális másért való felelősség szigorúbb, lényegesen nehezebb alóla mentesülni, mintha a kárt szerződésen kívül okozzák.¹¹

A szigorúság mércéje lehet az is, hogy a felelős személy, a kötelezett mentesülhet-e, ha saját magatartását kimentí (közvetlen kimentés), vagy csak akkor, ha a károkozó közreműködő

³ Ptk. 6:129. § és 6:148. §

⁴ FUGLINSZKY Ádám: Kártérítési jog. Budapest, HVG-ORAC, 2015., 186. o.

⁵ Ptk. 5:540-543. §

⁶ Ptk. 3:24. § (2) bekezdés

⁷ Ptk. 6:544-547. §

⁸ Ptk. 6:560-561. §

⁹ TÓTH ENDRE TAMÁS: A vétőképtelen személy károkozásáért való felelősség. In Fézer Tamás (szerk.): A kártérítési jog magyarázata. Complex Kiadó, Budapest, 2011. 6:152. §

¹⁰ FODOR ANDRÁS: A másért való felelősség egyes kérdései Themis 2015/1. 92-93. o.

¹¹ FODOR, 2015, 94. o.

magatartását is ki tudja menteni (közvetett kimentés). Továbbá az is fontos szempont e körben, hogy a felelős személy (kötelezett) egyedül felel-e vagy a károkozóval, közreműködővel egyetemlegesen. Rá kell mutatni itt arra, hogy a kontraktuális másért való felelősség esetében a kötelezettnek nincs lehetősége a közvetlen kimentésre.¹² A deliktuális másért való felelősségi tényállások közül ezzel szemben helye van a közvetlen kimentésnek a megbízottért való felelősség, illetve a más szerződés kötelezettjéért fennálló felelősség esetében, egyetemlegesség az alkalmazottért, a jogi személy tagjáért, a megbízottért való felelősség körében merülhet fel.¹³

A jogintézmény létrejöttének háttere, hogy a termelés, az élet minden területén jelentkező nagyfokú specializáció mind több személy együttműködését követelte meg és ennek a ténynek a jogi tükröződése a szerződések összefüggő jellegének elismerése. Így például a megrendelőnek számolnia kell azzal, hogy nem eshet a mű előállításával kapcsolatos minden fontos mozzanat a vállalkozóval kötött szerződés körébe, nem lehet a gazdasági valóságtól eltekintve csupán kétszemélyes viszony keretében a vizsgálatot lezárni. Ugyanez elmondható a másik oldalról is és a közreműködőnek is számolnia kell azzal, hogy a teljesítését felhasználják olyan célokra, amelyek a vállalkozóval fennálló jogviszonyának keretén kívül esnek.¹⁴

A közreműködőért való felelősség jogintézményének indokai között említhető mindenekelőtt az, hogy több szempontból is fontos, hogy a kötelezett, aki közreműködőt vesz igénybe a teljesítéshez, felelősséggel tartozzon azért a kárért, amelyet a közreműködője okozott. Kiemelendő, hogy a közreműködő igénybevétele általában kizárólag a kötelezett döntése, ennek előnyei elsődlegesen a kötelezett oldalán jelentkeznek, a szerződéses kötelezettségének teljesítését könnyíti meg, e körben a lehetőségei bővülnek, nagyobb hasznot tud elérni és az is az ő választásától függ, hogy kit vesz igénybe, a jogosultnak erre ráhatása nincs, ez indokolja tehát, hogy a más személy kötelezett általi igénybevételeből eredő többletkockázatot ő viselje.¹⁵ A kártérítési jog egyik jól megragadható funkciója a kontraktuális felelősség esetében is, hogy a felek eljárásának kellő elővigyázatosságát segítse. Világosan látszik a koncepció mögött tehát a közreműködőért való felelősség prevencióos célja, vagyis az, hogy arra ösztönözze a kötelezettet, hogy egy megbízható, feladatait jól és

¹² FODOR, 2015, 95. o.

¹³ FUGLINSZKY, 2015, 425. o.

¹⁴ HARMATHY Attila: A közreműködőért való felelősség alapvető kérdéseiről Állam- és Jogtudomány VIII. kötet 4. szám Akadémiai Kiadó, Budapest 1965. 561. o.

¹⁵ FUGLINSZKY, 2015, 186. o.

kiszámíthatóan teljesítő személyt vegyen igénybe. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a jogosult személy és a forgalom védelme is egyértelműen indokolja a közreműködőért való felelősséget, mivel a jogosult - ahogyan arra már utaltunk - általában nincs abban a helyzetben, hogy a kötelezett és a közreműködője közötti szerződéses viszonyt, munkamegosztást vizsgálja.¹⁶

2. A kontraktuális más személyért viselt felelősség az új Polgári Törvénykönyv hatályba lépése előtt

2.1. A magyar jogtörténeti hagyományok és a Magánjogi Törvényjavaslat

A másért való felelősség kérdése már a római jogban felmerülő problémaként jelentkezett, bár a jogelvek szintjén a római jog tagadta a másért való felelősséget (vö. Ulpianus szállóigéjét, „*neque enim debet nocere factum alterius ei qui nihil fecit*”).¹⁷ A klasszikus római jogi gyakorlat tanulmányozása kapcsán kimutatható e felelősségi konstrukció működése nemcsak deliktuális, hanem kontraktuális helyzetben, így például a *bonae fidei contractusok* körében.¹⁸

Az első felelősségi elmélet kidolgozását a magyar polgári jogi jogtudományban *Grosschmid Béni* munkásságához kötjük, aki kötetében vizsgálta a felelősség egyes jogi alakzatait és ezt hasonlította össze az immár az önálló létjogosultságú polgári jogi felelősséggel, és ez utóbbi kapcsán elemezte a kártérítési kötelezettséget, valamint annak lehetséges jogalapját. Érdeemes említeni, hogy Grosschmid kifejezetten elvetette a kontraktuális és a deliktuális felelősség megkülönböztetését, mert ugyanaz az eredménye, a kártérítési kötelmet keletkeztetése.¹⁹

A másért viselt felelősséggel a magyar jogirodalom már 1945 előtt is foglalkozott, azonban átfogó definíció hiányában ezen időszak legismertebb szerzői is csak az egyedi tényállások ismertetésével foglalkoztak.²⁰ Így kiemelendő *Szladits Károly* munkássága, aki a könyvében "A kötelemszegés általában" cím alatt foglalkozik a teljesítéshez igénybe vett közreműködőért való felelősséggel, melyben kiemeli, hogy ennek a vétkes eljárásáért az adós ugyanúgy felelős, mintha ő személyesen járt volna el. A "Szerződésen kívüli kártérítés" cím alatt a tiltott cselekmények körében felsorolja a

¹⁶ HARMATHY Attila: Felelősség a közreműködőért, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974, 82-83. o.

¹⁷ Ulp. (52 ad ed.) D. 39.1.5.5

¹⁸ A kérdéskört és annak hatását a modern polgári jogi szabályozásra és gyakorlatra részletesen elemzi: FÖLDI András: A másért való felelősség a római jogban. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004.

¹⁹ GROSSCHMID Béni, Fejezetek kötelmi jogunk köréből, 1. kötet, Grill Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1932.

²⁰ BAJNOK, 2022. 532. o.

"Felelősség másnak cselekményéért" egyes tényállásait.²¹ Érdemes említeni e körben *Fehérváry Jenőt*, aki a könyvében a "Felelősség másokért" cím alatt kiemeli, hogy: "Az ember általában csak a saját tényeiért felel. Mégis a jogrend a társadalomban élő embert igen gyakran felelőssé teszi mások károsító magatartásáért is."²² Harmadikként pedig érdemes utalni *Marton Géza* korban későbbi monográfiájára, amelyben már kiemelkedő teret szentelt az általa gyakori helyzetnek tartott "mások cselekedeteiért" való felelősségnek.²³

Végül említhető *Eörsi Gyula* álláspontja, aki az „A jogi felelősség problémái - A polgári jogi felelősség” című könyvében rámutat: „több felróható magatartás konkuráló közrehatásának van még egy területe. Ezt az jellemzi, hogy több személy különböző pozíciókban hat közre, és ezért különbözőképpen kell velük szemben a szankciókat megállapítani avégből, hogy minden pozíció az őt megillető nevelő hatásban részesüljön. A „más személy magatartásáért” való felelősség tartozik ide, tág értelemben véve ezt a kifejezést.”²⁴

A szabályozás előzményei körében utalni kell arra, hogy már a századfordulótól kezdve, az első világháborút megelőző időszakban is több általános polgári törvénykönyvi tervezet készült (összesen négy szövegtervezet) a kor legnagyobb magánjogászainak - így például a már említett Szladits Károlynak - a jóvoltából, majd a törvénykönyv előkészítésének munkálatai 1922-ben kezdődhetek el újra. Az ötödik szöveggént elkészült *Magánjogi Törvénykönyv Javaslatot (Mtj.)* 1928. március 1-én terjesztették az Országgyűlés elé, majd országos bizottság kiküldését rendelték el az Mtj. megvitatására. Az Mtj. szakmai színvonalát általános elismerés övezte ugyan, és számos megoldását a bírói gyakorlat szokásjogi úton alkalmazta is, de a tervezetből nem lett törvény politikai okokból. A minőségét jól példázza az, hogy az Mtj. szolgált ugyanakkor az 1959-es Ptk. alkotóinak elsődleges kiindulópontjául.²⁵

A rPtk. elfogadásáig ugyanakkor írott szokásjogként funkcionáló 1928-es Mtj. kötelmi jogi részén belül a "Nemteljesítés és kötelemszegés" alcímen belül a 1135. §-a tartalmazta a kontraktuális másért viselt

²¹ SZLADITS Károly: *A Magyar Magánjog Vázlata* (ötödik átdolgozott kiadás), Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1937. 90-94., 286-293. o.

²² FEHÉRVÁRY Jenő: *Magyar Magánjog Kistükre* (nyolcadik javított, bővített kiadás), Barkóczy László Könyvkiadóvállalat, Budapest, 1942, 506.

²³ MARTON Géza: *A polgári jogi felelősség*. Triorg, Budapest, 1992, 24-25. o.

²⁴ EÖRSI Gyula: *A jogi felelősség problémái - A polgári jogi felelősség*. Akadémiai Kiadó, 1961, Budapest.

²⁵ VÉKÁS Lajos: *Adalékok a Polgári Törvénykönyv történeti és összehasonlító jogi értékeléséhez*. In Keserű Barna Arnold, Köhidi Ákos, *Tanulmányok a 65 éves Lenkovich Barnabás tiszteletére*. Eötvös Kiadó. Budapest, 2015. 566-567. o.

felelősség szabályait. A Mtj. a "teljesítésnél alkalmazott személy teljesítés körüli vétkességéért" az adóst tette felelőssé, aki ebben az esetben éppúgy felelt, mint a saját vétkességéért. Az Mtj. alkalmazásában tehát, a szerződés kötelezettjének a teljesítési segédért való kontraktuális másért viselt felelőssége a teljesítési segéd vétkességén alapult, és az adós felelősségéhez a saját vétkesség nem volt szükséges. Az Mtj. a kontraktuális másért viselt felelősség körében speciális szabályt tartalmazott az egyes szerződéseknél, ezen belül a bérletnél, letétnél és a megbízásnál. Az Mtj. a bérleti szerződés esetén az 1499. §-ában főszabályként nem kötötte a bérbeadó engedélyéhez a dolog albérletbe adását, a használat átengedése esetében a bérlő a bérbeadó irányában felelős volt a harmadik személynek a "dolog használata körüli vétkességéért". Az Mtj. a letéti szerződéssel kapcsolatban az 1333. §-ban, a megbízási szerződéssel kapcsolatban az 1620. §-ban tartalmazott speciális szabályokat, kétség esetén a letéteményes az őrizetére bízott dolog letétként történő átadására, illetve a megbízott a rábízott ügy ellátásának átruházására nem jogosult. Amennyiben jogszerűen történt az átadás, illetve átruházás, akkor a letéteményes és a megbízott csak az átadás, illetve átruházás körüli vétkességéért tartozott felelősséggel. A jogosultalan átadás, illetve átruházás esetén az átadó és átruházó felelőssége mindazokra a károkra kiterjedt, ami enélkül nem következett volna be.²⁶

2.2. A másért viselt felelősség a régi Polgári Törvénykönyv szabályozásában

Az 1960. május 1-én hatályba lépett a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: rPtk.) a szerződésszegés közös szabályai között, a 315. §-ban határozta meg a közreműködőért való felelősség általános szabályát, vagyis aki kötelezettsége teljesítéséhez vagy joga gyakorlásához másat vesz igénybe, ennek magatartásáért felelős. A rPtk. 339. §-a tartalmazta a kártérítési felelősség felróhatóságon alapuló általános szabályát, amely szerint, aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentésül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

A közreműködőért való felelősség általános szabálya a rPtk. általános, felróhatóságon nyugvó felelősségi elvével összhangban úgy értelmezendő, hogy a rPtk. 315. § alapján a teljesítési segéd

²⁶ BAJNOK, 2022. 534-535. o.

magatartását a saját jogviszonya alapján kell elbírálni, azaz a kötelezett felelősségének kérdésében a kötelezett és a teljesítési segéd közötti jogviszony volt az irányadó.²⁷

A rPtk. az egyes szerződéstípusok esetén - főleg ott, ahol a főszolgáltatás teljesítésével kapcsolatban gyakran kerül sor más személy igénybevételére - speciális szabályokat tartalmazott a közreműködőre vonatkozóan is.²⁸ Ezek a rPtk. 315. §-ában megfogalmazotthoz képest részletesebb szabályokat tartalmaztak, közös jellemzőjük volt, hogy megkülönböztették a közreműködő igénybevételének jogos és jogtalan eseteit. A rPtk. e rendelkezései alapján a jogtalan igénybevétel esetében felelősség állapítható meg minden olyan kárért, mely az igénybevétel nélkül nem következett volna be, ehhez képest jogos igénybevétel esetén pedig az igénybe vevő fél úgy felelt, mintha maga járt volna el.²⁹

Vállalkozási szerződés esetén³⁰ az alvállalkozó igénybevétele esetén a felelősség mértéke szempontjából különbség volt a jogosan és a jogtalanul igénybe vett alvállalkozók munkájára visszavezethető szerződésszegés következményeinek megállapítása során. Az első esetben a vállalkozó úgy felelt, mintha a munkát maga végezte volna el, tehát ki is menthette magát, illetve az alvállalkozóját. Az alvállalkozó jogtalan igénybevétele esetén azonban nem szabadult a felelősség alól az alvállalkozó vétlenségének bizonyításával, hanem azt is igazolnia kellett, hogy a kár alvállalkozó igénybevétele nélkül is felmerült volna, és ezenfelül a mentesítő ok vele szemben is fennáll.

Albérletbe adás, illetve harmadik személynek biztosított használat esetén, amennyiben az a bérbeadó engedélyével történt, a bérlő a használó magatartásáért úgy felelt, mint a sajátjáért. Engedély nélküli átengedés esetén azonban a bérlő felelős volt azokért a károkért is, amelyek enélkül nem következtek volna be.³¹

A *letéteményes* által igénybe vett harmadik személy tekintetében, ha a letéteményes jogosulatlanul adta más őrizetébe a dolgot, vétkességére tekintet nélkül felelt minden olyan kárért, amely enélkül nem következett volna be.³² A letéteményes a jogosan igénybe vett harmadik személy magatartásáért

²⁷ HARMATHY, 1965. 557. o.

²⁸ HARMATHY, 1965. 558. o.

²⁹ HARMATHY, 1965. 556. o.

³⁰ rPtk. 391.§ (3) bekezdés.

³¹ rPtk. 426.§ (2)-(3) bekezdés.

³² rPtk. 463.§ (1)-(2) bekezdés.

ügy felelt, mintha a dolgot ő maga őrizte volna. Ha azonban a harmadik személy igénybevételét a lehetőleg károsodástól való megóvása tette szükségessé, az igénybe vett személyért a letéteményes nem felelt, ha bizonyította, hogy e személy kiválasztása, utasításokkal való ellátása és ellenőrzése terén úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

*Megbízási szerződés*³³ esetén, ha a megbízott jogosult volt a megbízó hozzájárulásával vagy a megbízás jellege miatt más személy közreműködésének igénybevételére, akkor az igénybe vett személyért a megbízott úgy felelt, mintha a rábízott ügyet maga látta volna el. Ha az igénybevételre a megbízó azért volt jogosult, mert az szükséges volt a megbízó károsodásának megóvása érdekében, akkor a megbízott nem felelt az igénybe vett személyért, ha bizonyította, hogy e személy kiválasztása, utasításokkal való ellátása és ellenőrzése terén úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A bizonyítás hiányában az igénybe vett személyért való felelőssége fennállt. Ha a megbízott más személy igénybevételére nem volt jogosult, akkor felelős volt azokért a károkért is, amelyek e személy igénybevétele nélkül nem következtek volna be. Ezen túl voltak olyan esetek is, amikor a megbízó jelölt ki más személyt a szükséges igénybevételre. Ilyenkor a megbízott a kijelölt személyért nem volt felelős abban az esetben, ha bizonyítani tudta, hogy az igénybe vett személy utasításokkal való ellátása és ellenőrzése terén úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

A rPtk. szabályozta azt az esetet, ha a *fuvarozó* az egész fuvarozás lebonyolítását vállalta a szerződésben, de maga helyett mást vagy másokat vett igénybe a teljesítéshez.³⁴ A fuvarozásban részt vevő közvetett fuvarozók felelőssége a fuvarozatóval szemben egyetemleges volt, a teljesítő fuvarozót pedig megtérítési igény illette meg a többi részt vevő fuvarozóval szemben. A *szállítványozási szerződés* körében³⁵ a megbízó utasítása szerint igénybe vett más szállítványozó tevékenységéért a közreműködőként igénybe vett szállítványozók közvetlenül feleltek a megbízónak. Ha azonban a szállítványozó maga választotta a közreműködőjét, annak tevékenységéért közvetlenül felelt. Az egyes szerződéseknél tehát csak a jogosult és kötelezett közötti jogviszony volt irányadó, itt a teljesítési segéd jogviszonya figyelmen kívül maradt.³⁶

³³ rPtk. 475.§.

³⁴ rPtk. 498. § (2) bekezdés.

³⁵ rPtk. 516.§ (2) bekezdés.

³⁶ HARMATHY, 1965. 557. o.

3. A közreműködőért való felelősség az új Polgári Törvénykönyv szabályozásában

A monista elven felépülő új Polgári Törvénykönyv koncepciója az volt, hogy az egységes szabályozás modellje a kereskedelmi-üzleti forgalom viszonyai legyenek. Mindezek alapján az új Ptk. a személyi és a vagyoni viszonyok komplex magánjogi szabályozására törekszik, mellette nincs külön kereskedelmi törvény, hanem a Ptk. egyaránt átfogja az üzleti világ, a kereskedelmi forgalom professzionális szereplőinek, valamint a magánszemélyeknek a vagyoni viszonyait. A törvénykönyvben a szerződési szabályokat ennek megfelelően úgy kellett megalkotni, hogy azok valamennyi jogalany kapcsolatát rendezni legyenek képesek.³⁷

Kiemelendő, hogy különösen nagy jelentőségű volt a szemléletváltás a szerződési jog egésze és egyes jogintézményei, így a közreműködőért való felelősség szabályozásában. Megfogalmazódott az igény elsődlegesen az üzleti, gazdasági szerződések körében a közreműködőért való felelősség tágabb, szélesebb értelmezésére, mivel a kétpólusú szerződések helyett jellemző a szerződések összefonódása, bonyolult láncolata. Felmerült ezért, hogy csak az adott szerződés kötelezettjéhez kapcsolódó teljesítési segédre vonatkozó, szűken értelmezett szabályt az egy adott szerződés kötelezettje mögött a szerződési láncolatban szereplő közelebbi vagy távolabbi, valamennyi szerződő félre vonatkozó közreműködőért való felelősség átfogó, tartalmában részletesen kifejtett jogintézménye váltsa fel.³⁸

Az új Ptk. javaslata (továbbiakban: Javaslát) általános szabályokkal kívánta rendezni a szerződéses jogok gyakorlása és kötelezettségek teljesítése során igénybe vett személyekért való felelősséget, ezért nem kívánta fenntartani az egyes szerződéstípusoknál a közreműködővel kapcsolatos részletszabályokat. Megőrizte azonban a közreműködő rPtk. szerinti meghatározását, továbbra is azt a személyt tekintette közreműködőnek, akit a szerződő fél szerződéssel a saját kötelezettsége egészének vagy egy részének önálló teljesítéséhez vagy joga gyakorlásához szerződéssel vesz igénybe.³⁹

³⁷ WELLMANN György: A szerződések általános szabályai az új Ptk.-ban - I. Rész. In Wellmann György (szerk.): Szerződések tára az új Ptk. alapján, HVG ORAC, 2014, 22. o.

³⁸ KEMENES István: Elképzelések a közreműködőért való felelősség szabályozásáról az új Polgári Törvénykönyvben Gazdaság és Jog, 2004/4. 8. o.

³⁹ A Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. számú törvényjavaslat miniszteri indokolása - XX. Fejezet Általános rendelkezésekhez fűzött javaslat 5. pont

A Javaslat fenntartotta a kockázatok arányos megosztása érdekében a rPtk. 315.§-ának azon tételét is, amely szerint a kötelezett a közreműködője károkozásáért a jogosulttal szemben úgy felel, mint a saját eljárásáért, vagyis a közreműködő által okozott kárért fennálló felelősség alól ugyanúgy mentheti ki magát, mint saját károkozása esetén. A Javaslat szerint azonban a rPtk.-nak az egyes szerződéstípusoknál alkalmazott tétele helyett általános szabályt kell alkalmazni, ha a kötelezett nem volt jogosult közreműködőt igénybe venni. Ugyancsak a kockázatok arányos megosztása miatt, valamint a szerződészegésért fennálló kártérítési felelősség alóli mentesülés szigorodó feltételei miatt tartotta indokoltnak a Javaslat, hogy a kötelezett ne tartozzon helytállni a vele szerződéses kapcsolatban nem álló, de az ő szolgáltatásában megjelenő teljesítményt nyújtó további harmadik személyekért. És a fogalom szélesítésével szemben értékelendő az is, hogy a kötelezett megtérítési igényrel - a jogviszonyok áttörésének lehetősége hiányában - a Javaslat szerint is csak közvetlen elődjével szemben léphet fel. Ez azonban nem zárja ki a jogosult lehetőségét a szerződészegést okozó harmadik személy ellen közvetlen fellépésre, mivel egyes esetekben a termékfelelősség címén támaszthat kártérítési igényt a gyártóval, importálóval, forgalmazóval szemben, más esetekben az általános deliktualis felelősség alapján léphet fel a tényleges károkozóval szemben és a fogyasztót segítette a Javaslat azzal is, hogy bevezette a termékszavatosság intézményét. A Javaslat a közreműködőjéért helytálló kötelezettnek visszkereseti igényt biztosított, azzal, hogy a megtérítési igény addig illeti meg a kötelezettet közreműködőjével szemben, ameddig neki a jogosulttal szemben a közreműködő szerződészegése miatt helyt kell állnia.⁴⁰ Az egyes szerződéseknél a Javaslat a gyakorlati követelményekkel összhangban a korábbinál tágabb körben akarta lehetővé tenni közreműködő igénybevételét.⁴¹

A 2014. március 15-én hatályba lépett a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) a korábban ismertetett rPtk. megoldásához képest alapvető változáson ment keresztül a kontraktuális másért viselt felelősség jogintézményét illetően több szempontból is. Így kiemelendő elsőként az, hogy a Ptk. a szerződés teljesítésére vonatkozó általános szabályok között a 6:129. § (1) bekezdésében főszabályként rögzíti a közreműködő igénybevételének lehetőségét, míg a (2) bekezdésben a kivételeket. Ehhez képest a szerződészegés általános szabályai között a Ptk. 6:148. §-a határozza meg a kötelezettnek a közreműködőért fennálló felelősségét aszerint, hogy az

⁴⁰ A Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. számú törvényjavaslat miniszteri indokolása - XXII. Fejezet A szerződészegés általános szabályaihoz fűzött indokolás 11. pont

⁴¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. számú törvényjavaslat miniszteri indokolása - XXXIX. Fejezet A megbízási szerződés szabályaihoz fűzött indokolás 2. pont

igénybevétel jogszerű volt-e vagy sem.⁴² A Ptk. több, speciális közreműködőre vonatkozó előírást a szerződések közös szabályai között helyezett el, aminek következménye, hogy a rPtk. egyes szerződéseknél feltüntetett speciális szabályainak többsége feleslegessé vált, így a Ptk.-ban már csak három szerződés esetében találhatóak különös rendelkezések. Ezek közül legfontosabbak a bérleti szerződés albérlőre vonatkozó szabályai, a bérlő a régi szabályozáshoz hasonlóan csak a bérbeadó engedélyével adhatja albérlőbe a bérelt dolgot, azonban a Ptk. ez alól már nem enged kivételt ingatlanok esetében sem.⁴³ Ezen túl a Ptk. még a letéti szerződés⁴⁴ és a kutatási szerződés⁴⁵ esetében tartalmaz speciális szabályokat.⁴⁶

4. A közreműködőért való felelősség egyes kérdései

A következőkben tanulmányom a kontraktuális közreműködőért való felelősség területén a szakirodalom és a bírói gyakorlat körében megfogalmazódott legmeghatározóbb kérdéseket kívánja megvizsgálni: a teljesítési segéd, illetve a közreműködő meghatározását és a láncolatban elfoglalt hely kérdését, a fogalomváltozások szerepét, a közreműködőnek nem minősülő személyi kör elhatárolását, a közreműködő jogszerű vagy jogosulatlan igénybevétele megítélésének dilemmáit.

4.1. A teljesítési segéd és közreműködő meghatározása

A kiindulópont, hogy ha a kötelezett a szerződés teljesítéséhez más igénybe vesz, akkor ennek a személynek a magatartásáért - valamilyen formában - mindenképp felelős lesz. A közreműködőért való felelősség területén a bírói gyakorlatban azonban problémát jelentett annak behatárolása, hogy teljesítési segéd vajon csak az a személy lehet-e, akivel a kötelezett szerződéses viszonyban áll, vagyis a láncolat első tagja, míg a többiek nem minősülnek teljesítési segédnek, továbbá a jogosult és kötelezett közötti szerződéskötést megelőzően a kötelezettnek nyújtott szolgáltatás is bevonható-e a közreműködés esetkörébe.⁴⁷

A rPtk. 315.§-ának alkalmazása során a bírói gyakorlatban értelmezési bizonytalanságot okozott, hogy ki minősül a kötelezett teljesítési segédjének, a szűkebb értelmezés ugyanis csak a kötelezett

⁴² FUGLINSZKY, 2015. 187. o.

⁴³ 6:334. §.

⁴⁴ 6:361. § (3) bekezdés.

⁴⁵ 6:253. § (2) bekezdés.

⁴⁶ FODOR András: A másért való felelősség szabályainak változásai az új Polgári Törvénykönyvben, Themis, 2013/3. 129-130. o.

⁴⁷ HARMATHY 1965. 558-559. o.

közvetlen teljesítési segédjéért állapította meg a felelősséget. E megközelítésben teljesítési segédnek minősült a kötelezett alkalmazottja, a teljesítéshez igénybe vett megbízottja, a szállításhoz igénybe vett fuvarozó, az alvállalkozó, azonban nem minősült teljesítési segédnek az, akit a kötelezett nem az adott szerződés teljesítéséhez vett igénybe, hanem akivel attól függetlenül kötött szerződést. Nem tekintették teljesítési segédnek például az a szállítót, akitől a vállalkozó az iparának folytatásához szükséges anyagot beszerezte, vagy a nagykereskedőt, aki a kiskereskedőnek az üzleti forgalomba hozott termékeket szállította.⁴⁸

A Legfelsőbb Bíróság GK 18. számú állásfoglalása még akként rendelkezett a gazdálkodó szervezetek közötti szerződéseknél a közreműködő magatartásáért való felelősség körében, hogy a vétlenség bizonyítását általában elegendő a közvetlen (első vonalbeli) közreműködőig terjedően folytatni, amennyiben a főkötelezett és a közreműködő is véttelen, a bíróság a keresetet a távolabbi közreműködők magatartásának vizsgálata nélkül elutasíthatja. Ugyanakkor kiemelte, hogy előfordulhatnak olyan esetek, amikor célszerű a bizonyítást az első vonalbeli közreműködőn túl is lefolytatni. Megtörténhet ugyanis, hogy az egyik közreműködő a vele ugyancsak közreműködői kapcsolatban levő távolabbi közreműködő ellen már korábban pert indított és annak során a távolabbi közreműködő vétkességét határozat már megállapította. Ezt a határozatot az első közreműködő ellen később megindított perben már figyelembe lehet venni és ennek megfelelően kell a később indított ügyben az ítéletet meghozni.⁴⁹ A másért viselt felelősségnek a leszűkített értelmezése a bírói gyakorlatban különösen az 1990-es évektől a piacgazdasági körülmények között egyre jobban meghaladottá vált.⁵⁰

Bérelti szerződéssel kapcsolatos igényérvényesítés során a bíróság úgy foglalt állást, hogy bérbeadó felelősséggel tartozik a meghibásodott bérlemény kijavításához igénybe vett közreműködők szerződésszegéséért. A bíróság által megállapított tényállás szerint a felperes az alperestől bérelt egy üzlet- és raktárhelyiséget, amely a hűtőkonvektor meghibásodása miatt beázott. Az alperes védekezése szerint általa elháríthatatlan műszaki hiba okozta a kárt, ezért felelőssége nem áll fenn. Az elsőfokú bíróság a felperes keresetének megfelelően az elázott árukészlet miatt felmerült felperesi kár megfizetésére kötelezte az alperest, az ítélet indokolása szerint a kár az alperes által

⁴⁸ KEMENES, 2004. 8-14. o., SZALAI Ákos: A magyar szerződési jog gazdasági elemzése. L'Harmattan Kiadó, 2013. 188. o.

⁴⁹ GK 18. állásfoglalás.

⁵⁰ KEMENES, 2004. 8-14. o.

üzemeltetett hűtőkonvektor ismételt meghibásodása folytán keletkezett, amelyért bérbeadóként vétkességtől független felelősség terheli. A másodfokú bíróság rámutatott, hogy a bérleményhez tartozó és az alperes által üzemeltetett klímaberendezésnek a perbeli károsodást megelőzően hasonló hiba miatt kicserélt hűtőkonvektora meghibásodása okozta a perbeli árukészlet beázását. Téves volt tehát a meghibásodás elháríthatatlanságára, ennek folytán a vétlenségre utaló fellebbezési érvelés, az alperes ugyanis e szerződéses kötelezettsége teljesítéséhez megfelelő szakismerettel rendelkező szervet vett igénybe, amelynek - a berendezés ismételten hibás minőségűre történt kicserélése miatt - felróható magatartásáért felelősséggel tartozik.⁵¹

Szállítási szerződéssel kapcsolatos jogvitában foglalt állást akként a bíróság, hogy a szerződést megszegő fél maga köteles viselni annak következményét, hogy a kereskedelmi láncolatban őt megelőző kereskedő a vele kötött szerződést nem teljesítette. A bíróság által megállapított tényállás szerint a felek között szállítási szerződés jött létre, amelyben az alperes cseh importból származó ammóniumsulfát szállítására vállalt kötelezettséget. Az alperes a műtrágya szállítási kötelezettségének csak részben és késedelmesen tett eleget, a még hiányzó műtrágya szállítására vonatkozóan kötelezettségét nem tudja teljesíteni, a termék időközbeni exportengedély kötelessé vált és exportengedély hiányában a vele szerződő külföldi fél szállítása lehetetlenné vált. Az elsőfokú bíróság alaposnak találta a felperesnek a megíúsulási kötbér megfizetése iránt indított keresetét, mert az alperes által előadottak a vétlenségének bizonyítására nem alkalmasak. Nem kétséges, hogy az alperes a felperessel kötött szerződést azért nem tudta teljesíteni, mert a láncolatban előtte álló kereskedő a vele kötött szerződést nem teljesítette, ez azonban az alperes felelőségét nem menti, ezáltal a szerződésszegés jogkövetkezményeit maga tartozik viselni. Az alperes fellebbezése folytán eljáró másodfokú bíróság megállapította, hogy a szállítási szerződés tárgyát képező műtrágyát nem az alperes készítette, hanem azt külföldön gyártották, és az alperes kereskedelmi láncok útján értékesítette. A láncolatban őt megelőző kereskedő a vele kötött szerződést nem teljesítette, ennek következményét azonban az alperes maga tartozik viselni. Az őt megelőző kereskedő teljesítésének elmaradása esetén ugyanis a teljesítésnek a lehetetlenülésére eredményesen nem hivatkozhat, és a szerződésszegésért való felelősség következményei alól nem mentesülhet. A szerződési láncolatban őt megelőző kereskedő, az alperessel kötött szerződést azért nem tudta teljesíteni, mert a gyártó más gazdálkodó szervezettel szemben fennálló kötelezettsége miatt őt már nem volt képes a perbeli

⁵¹ BH1982.54.

termékkel ellátni. Mindezek alapján megállapítható, hogy az alperes egy, a jövőben megkötendő és a teljesítésében eleve bizonytalan külkereskedelmi szerződésre alapozta a felperessel kötött szállítási szerződés teljesítését.⁵²

A 2000-es évek első felében a Csongrád Megyei Bíróság és a Szegedi Ítéltábla gyakorlatából kiindulva jelent meg a közreműködőnek egy szélesebb körű fogalma, amely elterjedni látszott a bírói gyakorlatban.⁵³

Vállalkozási szerződéssel kapcsolatos jogvitában fejtette ki a bíróság, hogy az anyag hibája a vállalkozót a felelősség alól nem mentesíti azon az alapon, hogy a dolgot harmadik személytől vásárolta, azt nem ő gyártotta, a gyártási hibát nem ő vétette. Az ügyben a bíróság által megállapított tényállás szerint az alperes a felperessel, mint megrendelővel kötött vállalkozási szerződés alapján kerékcsapágyat és szimeringet cserélt a felperes tulajdonát képező személyautón, a javításhoz szükséges alkatrészeket az alperes szerezte be. Másnap útközben az autó üzemképtelenné vált, ezért azt a felperes egy közeli javítóműhelybe vontattatta, megrendelte annak javítását, majd másik autót bérelt, ezt követően szavatossági igényt jelentett be az alperesnél, kérve az autómentéssel, a külföldi javítással, a bérautó igénybevételével felmerült költségei megtérítését. A felperes keresetében szavatossági igény, ezen belül javítási költség megfizetésére kérte kötelezni az alperest. Az alperes a kereset elutasítását kérte, védekezését arra alapította, hogy a javítási munkát szakszerűen végezte el, a hibát a perben nem álló autóboltban vásárolt csapágy anyaghibája okozta, amelyért felelősséggel nem tartozik. Az elsőfokú bíróság a kereset szerint marasztalta az alperest, az ítéletének indokolása szerint az alperes maga szerezte be az általa beépített anyagot, így az annak hibája miatt a gépjárműben bekövetkezett meghibásodásért szavatossági felelősséggel tartozik.

Az alperes fellebbezése folytán eljáró a másodfokú bíróság nem fogadta el az alperesnek azt a védekezését, amely szerint részéről felróhatóság nem állapítható meg, tekintettel arra, hogy a meghibásodást okozó alkatrész anyaghibája külső szemrevételezéssel nem volt felismerhető. A másodfokú bíróság kifejtette, hogy sajátosan alakul a vállalkozó hibás teljesítésért való felelőssége azokban az esetekben, amikor a vállalt munka elvégzéséhez szükséges, és általa beépített anyagot

⁵² BH1994.150.

⁵³ FUGLINSZKY, 2015. 190. o.

nem maga gyártja, illetve állítja elő, hanem azt harmadik személytől szerzi be. Az anyag hibája a vállalkozót a felelősség alól nem mentesíti azon az alapon, hogy a dolgot harmadik személytől vásárolta, azt nem ő gyártotta, a gyártási hibát nem ő vétette. A hibás terméket forgalmazó eladó és rajta keresztül a gyártóig visszavezethető kereskedelmi láncolat résztvevői és maga a gyártó ugyanis a megrendelő és a vállalkozó közötti szerződéses viszonylatban a vállalkozó közreműködőinek tekinthetők (közvetlen vagy közvetett közreműködőknek), akiknek tevékenysége, mulasztása a vállalkozó terhére esik. A vállalkozó tehát gyakorlatilag végső soron a gyártó, mint közreműködő helyett felel a megrendelő felé a hibátlan teljesítésért. A gyártó helyetti helytállás pedig nemcsak a szavatossági jogok, hanem a hibás teljesítéssel okozott kár megtérítése iránti igények tekintetében is érvényesül. Ennek megfelelően a vállalkozó a felróhatóság hiányára, mint kártérítési felelősséget kizáró okra akkor hivatkozhat megalapozottan, ha a kereskedő, és végső soron maga a gyártó járt el úgy a hibátlan teljesítés érdekében, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, ezt azonban az alperes nem bizonyította. A másodfokú bíróság megjegyezte azt is, hogy egy termék fel nem ismerhető, gyártási hibája, már megalapozza a gyártót illetően a jogellenességet. Annak bizonyítása pedig, hogy a hibás gyártásban őt felróhatóság ne terhelné, szinte kizárt.⁵⁴

Adásvételi szerződéssel kapcsolatos peres eljárásban fejtette ki a bíróság, hogy a kötelezett csak akkor mentesülhet, ha valamennyi közreműködőjét a szerződésszegés következménye alól kimenti. A felperes keresetében kérte az alperes kötelezését kártérítés megfizetésére, tekintettel arra, hogy az alperes az adásvételi szerződést hibásan teljesítette, amikor nem megfelelő minőségű tetőhéjalással adta át az épületet és ezzel a felperesi lakóközösségnek kárt okozott. Az elsőfokú bíróság keresetet elutasító döntése ellen a felperes fellebbezést terjesztett elő, a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezte az elsőfokú bíróság ítéletét és új eljárásra kötelezte az elsőfokon eljáró bíróságot, végzésében rámutatott arra, hogy a kötelezett - károkozó - kimentése körében figyelemmel kell lenni arra, hogy a cserepek gyártója az alperes teljesítési segédje volt, akinek magatartásáért felelősséggel tartozik. A szerződésszegések közös vonása, hogy az emiatti szankciók a közvetlen szerződéses viszonyban álló másik féllel szemben alkalmazhatók akkor is, ha a szerződésszegés oka nem a közvetlen kötelezett, hanem a közreműködői érdekkörében merült fel. A közvetlen kötelezett a jogosult irányába a közreműködőiért is felelősséggel tartozik, a jogi szankciókat ezután a szerződéses láncolatban lehet áthárítani addig a pontig, akinek a magatartása vagy érdekkörében felmerült

⁵⁴ BDT2001. 396.

esemény idézte elő a szerződésszegést. A közreműködőért való felelősség lényegi vonása, hogy a kötelezett nemcsak annak a magatartásáért felelős, akit az adott szerződés keretei között, a szerződés teljesítése érdekében vesz igénybe, hanem a vele külön szerződéses jogviszonyban álló kötelezett magatartásáért, de ezen túl a vele közvetlen szerződéses jogviszonyban nem álló, a szerződési láncolat további, távolabbi pozícióiban lévő kötelezettek magatartásáért is. Ez az elv a gyártó helyetti helytállás, a hibás teljesítéssel okozott károk megtérítése iránti igények tekintetében is érvényesül. Az alperes, mint eladó a felróhatósága hiányára akkor hivatkozhat megalapozottan, ha bizonyítja, hogy végső soron maga a gyártó járt el úgy a hibátlan teljesítés érdekében, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.⁵⁵

Mezőgazdasági termékértékesítési szerződéssel kapcsolatos jogvitában fejtette ki a bíróság, hogy a kötelezett nemcsak a szerződés teljesítése érdekében külön szerződéses jogviszony alapján igénybe vett, vele külön szerződéses jogviszonyban álló kötelezett magatartásáért. Ezen túl azonban a vele közvetlen szerződéses jogviszonyban nem álló, a szerződési láncolat további, távolabbi pozícióiban lévő kötelezettek magatartásáért is felel a szerződéses jogosult irányában és a kötelezett a jogosult irányában nem mentesül önmagában a saját felróhatósága hiányának bizonyításával, hanem csak akkor, ha valamennyi közreműködőjét a szerződésszegés felróhatósága alól kimenti. A bíróság által megállapított tényállás szerint a peres felek között mezőgazdasági termékértékesítési szerződés jött létre, melynek keretében az alperes kukorica szállítását vállalta a felperes ütemezése szerint, a szerződésben meghíúsulás esetére 20%-os mértékű kötbért kötöttek ki és külön utaltak arra, hogy a hiányzó rész tekintetében a megrendelőt megilleti a fedezeti vásárlás joga. Az utolsó, negyedik szállítmány vételárát a felperes nem egyenlítette ki, ezzel szemben számlájában az alperessel szemben meghíúsulási kötbért érvényesített, rávezette a számlára, hogy a vételár tartozásába ezt az összeget beszámítja. A felperes többször módosított keresetében kötbér és kártérítés megfizetésére kérte kötelezni az alperest a teljesítést jogos ok nélkül megtagadása miatt. Az alperes érdemi ellenkérelme a kereset elutasítására irányult, hivatkozott arra, hogy önhibáján kívül került olyan helyzetbe, hogy a felperes javára további árut szállítani már nem tudott. A közreműködőjétől vásárolt kukorica hibája miatt a hiányzó rész tekintetében a felperessel kötött szerződést nem tudta teljesíteni. Ennek igazolására az alperes benyújtotta a jogerős ítéletet, amely értelmében a

⁵⁵ BDT2002.741.

közreműködő az alperessel megkötött termékértékesítési szerződést hibásan teljesítette, és az ezzel összefüggésben keletkezett károkért helytállni köteles.

Az ügyben az elsőfokú bíróság a felperes keresetét azért utasította el, mert a kötbérfelelősség alól az alperes sikeresen kimentette magát, a szerződés megkötése neki fel nem róható okból következett be: nem róható a terhére, hogy a beszállítójának hibás teljesítése folytán a termék nem felel meg a szabvány előírásainak. A felperes hivatkozásával szemben azt is kifejtette, hogy az alperesi beszállító nem tekinthető teljesítési segédnek, az alperes ugyanis nem csak a felperessel létrejött szerződést teljesítésére kötött vele szerződést, hanem tevékenységi köréből adódóan a működéséhez általában szükséges feltételeket kívánta biztosítani.

A másodfokú bíróság rámutatott arra, hogy a teljesítési segéd fogalmának eredeti, szűkebb értelmezése a bírói gyakorlatban egyre inkább meghaladottá vált, a szállítási, mezőgazdasági termékértékesítési, vállalkozási szerződések kötelezettjei a szerződés teljesítése érdekében tipikusan más által előállított, megtermelt dolgot is felhasználtak, a saját teljesítésükhöz szükséges anyagokat, nyersanyagot, alkatrészeket vagy a forgalmazás érdekében a termékeket előzőleg már beszerezték. A jogosultra pedig súlyos hátrányt jelentett volna szerződésszegés esetén, ha a szerződés kötelezettjével szemben a szerződésszegés objektív jogkövetkezményei mellett a kárigényét nem érvényesíthetné. A kötelezett ugyanis a saját magatartása felróhatósága hiányára hivatkozással a kártérítési felelősség alól magát kimenthetné, a jogosultra hárulna az a teher, hogy a szerződésszegés és kára tényleges okozóját megtalálja a szállítók, kereskedők, gyártók és egyéb termelők láncolatában, és kárát szerződésen kívüli, deliktuális jogviszonyban a tényleges károkozóval szemben érvényesítse. A kifejtettek folytán az alperes beszállítója közreműködőjének minősül, amelynek magatartásáért az alperes a felperes irányában a felelősséggel tartozik. Az alperes csak akkor mentesül a felelősség alól, ha - saját magatartásán kívül - a közreműködőjét is kimenti a felelősség alól. Miután jogerős ítélet állapította meg a beszállító hibás teljesítéssel okozott károkért fennálló felelősségét, egyértelműen megállapítható, hogy a szállító a kárfelelősség alól magát kimenteni nem tudta. Mindezek alapján az ítéletábra az elsőfokú bíróság ítéletét részben megváltoztatta és az alperest megkötési kötbér és kártérítés megfizetésre kötelezte.⁵⁶

⁵⁶ BDT2003. 890.

A közreműködőért való felelősség szabálya ebből adódóan *széles elvi értelmezést nyert a joggyakorlatban*. Eszerint a kötelezett nemcsak annak a magatartásáért felelős, akit az adott szerződés keretei között vesz igénybe, hanem a vele külön szerződéses jogviszonyban álló kötelezett magatartásáért is, de ezen túl a vele közvetlen szerződéses jogviszonyban nem álló, a szerződési láncolat további, távolabbi pozícióiban lévő kötelezettek magatartásáért is a szerződéses jogosult irányában. A kötelezett tehát a jogosult irányában nem mentesül a saját felróhatósága hiányának bizonyításával, hanem csak akkor, ha valamennyi közreműködőjét a szerződésszegés következménye alól kimenti. A kötelezett felelőssége nemcsak a közvetlen közreműködőért áll fenn, ugyanis ez utóbbi is felelősséggel tartozik az ő közreműködőjéért, a közvetett közreműködőért, a kimentési kötelezettség emiatt ugyancsak láncolatos.

Ezen értelmezés szerint a rPtk. 315. §-a alkalmazása szempontjából *közreműködőnek minősült* tehát, akit a szerződés kötelezettje meghatározott, konkrét *szerződés teljesítése érdekében igénybe vesz (teljesítési segéd)*. Közreműködőnek számítottak továbbá azok is, akiknek közreműködése általában szükséges, lehetővé teszi, hozzájárul ahhoz, hogy a kötelezett a szerződéses szolgáltatást teljesíthesse, feltéve, hogy a kötelezettel *közvetlen* („elsődleges közreműködő”), a szerződési láncolatban *közvetett* („másodlagos közreműködő”) *szerződéses jogviszonyban* álltak.⁵⁷ A kötelezett szerződésszegése esetén pedig a kulcs az elvárhatóság volt, azaz az okozott kár megtérítése alól pedig csak akkor mentesült a kötelezett, ha bizonyította, hogy ő maga, továbbá közreműködői - akár közvetlen, akár közvetett jogviszonyban álltak a kötelezettel - úgy jártak el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.⁵⁸

4.2. A közreműködő fogalmának változása az új Polgári Törvénykönyv hatálya alatt

A közreműködői minőség tisztázása azért is fontos, mert a Ptk. 6:104. § (1) bekezdés h) pontja az uniós fogyasztóvédelmi irányelvi kötelezettségből adódóan tisztességtelen, ezért semmis kikötésként szabályozza, ha a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben a vállalkozás kizárja vagy korlátozza az általa igénybe vett közreműködő miatt való felelősséget.⁵⁹

⁵⁷ BH2004.191.

⁵⁸ A Csongrád Megyei Bíróság Polgári, Közigazgatási és Gazdasági Kollégiuma 1/2001. (XI. 23.) közös kollégiumi ajánlása a közreműködőért (teljesítési segédért) való kártérítési felelősségről, megjelent a Bírósági Döntések Tára 2002/2. számában.

⁵⁹ KEMENES István: A szerződésszegés szabályozása az új polgári törvénykönyvben. Jogtudományi Közlöny 2014/5. 217. o.

A közreműködő fogalmának túlzott tágítására vonatkozó jogalkalmazói törekvésekkel szemben a jogalkotó tudatos döntése, hogy a kötelezettnek nem kell helytállni a vele szerződéses kapcsolatban nem álló, de az ő szolgáltatásában megjelenő teljesítményt nyújtó további harmadik személyekért, vagyis a szerződéses láncolatnak a közvetlen közreműködőkön túli további tagjaiért. A fogalom tágítása ellen szól az a körülmény is, hogy a törvény szigorítja a szerződésszegésért és ezzel a közreműködőért fennálló kártérítési felelősség alóli mentesülés feltételeit, valamint az is, hogy a kötelezett megtérítési igényrel a jogviszonyok áttörésének lehetősége hiányában a törvény szerint is csak közvetlen elődjével szemben léphet fel.⁶⁰

Kiemelendő azonban, hogy a törvényi rendelkezés terminológiája változott, a rPtk. a közreműködő kifejezést nem használta, ehhez képest a Ptk. viszont ezt a fordulatot alkalmazza, ha a felek kötelezettségük teljesítéséhez, joguk gyakorlásához más személy közreműködését veszik igénybe. A két fogalom tartalmi különbsége abban ragadható meg, hogy a kötelezett a teljesítési segédet szűkebb értelemben egy pontosan meghatározott, előzőleg már megkötött szerződés effektív teljesítéséhez veszi igénybe. Ezzel szemben pedig közreműködőnek minősül az is, akinek a tevékenysége a szerződés létrejöttét megelőzően is hozzájárult ahhoz, hogy a kötelezett valamely szerződésben vállalt szolgáltatását teljesítse feltéve, hogy a kötelezettel közvetlen szerződéses jogviszonyban áll.⁶¹

A Ptk. olyan megszorítást nem tartalmaz, hogy a kötelezett csak már létrejött szerződés teljesítéséhez vehet igénybe közreműködőt, ezzel szemben jogosult közreműködőt igénybe venni *a jövőbeli, még meg sem kötött későbbi szerződés* teljesítése érdekében is. Az üzletszerű szerződéskötések során tipikus, hogy a kereskedő, a forgalmazó az értékesítésre, fogyasztásra szánt termékeket a nagykereskedőtől, beszállítóktól, termelőktől, nyersanyag vagy félkész termék előállítójától, a gyártótól megrendeli annak érdekében, hogy a fogyasztók, felhasználók felé a később kötött szerződéses kötelezettségeit majd teljesíthesse, ugyanígy a gyártó, építési kivitelező a későbbi szerződések teljesítéséhez szükséges anyagot, alkatrészt, félkész terméket a közreműködőitől előzetesen szerzi be. Amennyiben az áruházban a fogyasztó a kihelyezett árukészletből vásárol, a kereskedő által ezt megelőzően kötött adásvételi szerződések közvetlen eladói, a beszállítók, a

⁶⁰ FUGLINSZKY, 2015. 188-189. o.

⁶¹ KEMENES, 2014. 216. o.

termelők a kereskedő teljesítésében közreműködő személynek minősülnek, ugyanígy az éttermi szolgáltatás közreműködője a nyersanyagok beszállítója.⁶²

Megállapítható azonban, hogy csak az a személy tekinthető közreműködőnek, akit a szerződés kötelezettje a kötelezettsége teljesítéséhez közvetlen szerződéses jogviszonyban vesz igénybe. Ebből következően nem tartozik helytállással a kötelezett a vele szerződéses kapcsolatban nem álló, azonban a szolgáltatásban egyébként megjelenő további harmadik személyekért, akiket korábbi bírói gyakorlat közvetett közreműködőkként nevesített.⁶³ A jogirodalomban azonban megjelentek olyan vélemények, amelyek szerint nem minősülnek közreműködőnek azok a személyek, akik nem az adott konkrét szerződés teljesítése érdekében, hanem a gazdasági tevékenység folyamatos biztosítása céljából kerülnek kapcsolatba a kötelezettel.⁶⁴ Problémát vet fel azonban a közreműködő fogalmának ilyen jellegű szűkítése, mindez ugyanis már a közreműködőért való felelősség jogintézményének funkciójával lenne ellentétes.

4.3. A közreműködőnek nem minősülő személyek köre

Fentiekben részletezett tágabb és szűkebb értelemben vett közreműködői körön túl az a kérdés is felmerül, hogy a szakirodalom, illetve a bírósági gyakorlat szerint mely személyi kör az, aki *egyértelműen nem minősíthető közreműködőnek.*

Itt említhető az, aki a szolgáltatást vagy terméket nem egy szerződés teljesítése érdekében, hanem a saját személyes szükségleteinek kielégítése, saját fogyasztása, hasznosításra érdekében szerzi be és használja fel, ezen személy akkor sem tekinthető közreműködőnek, ha utóbb a dolgot használtként újból értékesíti, erre példa használt gépkocsi, ingóság, használt lakás, házas ingatlan adásvétele.⁶⁵

Nem minősül a szállítványozó közreműködőjének a fuvarozó, akivel a szállítványozó a saját nevében, de a megbízó javára a fuvarozási szerződést megkötöti. A szállítványozó nem felel a fuvarozóért,

⁶² KEMENES, 2014. 216-217. o.

⁶³ KEMENES, 2014. 217. o.

⁶⁴ CSÉCSY Andrea In Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagy kommentárja III. kötet, Opten, Budapest, 2014. 325. o.

⁶⁵ KEMENES, 2014. 217. o.

kivéve, ha a megbízójával szemben az árutovábbítás egészének elvégzésére nézve eredménykötelmet vállalt, ilyenkor ugyanis a szállítványozó maga is fuvarozóként szerződik.⁶⁶

A megrendelőnek a saját megrendelője ugyancsak nem minősül közreműködőnek, a szerződéses láncolatban ugyanis nem a megrendelő veszi igénybe a saját megrendelőjét, tehát nem a fővállalkozó választja ki a beruházót, hanem fordítva.⁶⁷

Amennyiben a lízingbeadó dönti el, hogy a lízingtárgyat kitől szerzi be, akkor az eladó a lízingbeadó közreműködőjének minősül. Ezzel szemben, ha a lízingtárgyat a későbbi lízingbevevő választja ki, vagyis ő dönti el, hogy a lízingbeadó hol vásárolja meg a lízingtárgyat, azaz a későbbi lízingbeadó sem az eladó, sem a lízingtárgy kiválasztásában nem vesz részt, akkor az eladó nem tekinthető a lízingbeadó közreműködőnek.⁶⁸

A GK 54. sz. állásfoglalás II. pontja szerint a műszaki tervnek megfelelően elkészített létesítmény hibájáért a kivitelező kártérítéssel tartozik, ha a megrendelőtől kapott tervek hibáját felismerhette, a megrendelőt azonban erre nem figyelmeztette vagy a munkát jogszabály tilalma ellenére elvégzi. A közös károkozásra vonatkozó szabályok szerint az így keletkezett kár a tervező és a kivitelező között megosztható, de a megrendelővel szemben a felelősségük általában egyetemleges. Erre tekintettel megállapítható, hogy a tervező az építtetőnek (megrendelőnek) nem közreműködője, mert ha a tervezőt a megrendelő közreműködőnek tekintenénk, akkor a tervhiba miatt a megrendelő által a kivitelező ellen előterjesztett kártérítési igény tekintetében kár megosztást kellene alkalmazni.⁶⁹

4.4. A közreműködő jogszerű vagy jogszerűtlen igénybevétele

Alapvető kérdésnek minősül a közreműködőért való felelősség tekintetében az, hogy annak az igénybevitelére jogszerűen vagy jogszerűtlenül került sor. A Ptk. 6:129. § (1) bekezdése általános jelleggel - a szerződés típusától függetlenül - lehetővé tette, hogy a felek kötelezettségük teljesítéséhez vagy joguk gyakorlásához más személy közreműködését igénybe vegyék. A Ptk. kifejezett rendelkezésének hiányában a kötelezettnek ehhez nem kell sem előzetes engedélyt kérnie

⁶⁶ BÁN Dániel In Bán Dániel - Nemessányi Zoltán: A bizományi és szállítványozási szerződés, Complex, Budapest, 2011. 180. o.

⁶⁷ FUGLINSZKY, 2015. 192. o.

⁶⁸ FUGLINSZKY, 2015. 193. o.

⁶⁹ Uo.

a jogosulttól, sem pedig utólag jóváhagyatni azt. Ez alól a törvény akkor állapít meg kivételt, ha a kötelezettnek a szolgáltatás jellege, a jogszabály rendelkezése vagy a feleknek a szerződés feltételeként szereplő megállapodása szerint személyesen kell kötelezettségét teljesíteni. Ilyenkor is igénybe lehet venni azonban a közreműködő tevékenységét, ha ez a jogosultnak károsodástól való megóvásához szükséges.⁷⁰ E szükséghelyzet felülírja a tilalmat, feltéve, hogy a károsodás veszélye és annak a kötelezett általi, közreműködő igénybevétele nélküli elháríthatatlansága fennáll.⁷¹

Egyrészt a bizalmi jellegű, speciális szakértelmet igénylő szolgáltatások alapozhatják meg a személyes teljesítési kötelezettséget. Azt azonban már nem önmagában a szerződés típusa, hanem a szerződés alapján teljesítendő szolgáltatás jellege dönti el, hogy indokolt-e a személyes teljesítést megkívánni, illetve szerződésszegést követ-e el a kötelezett, aki közreműködőt vesz igénybe.⁷² A személyes eljárás kötelezettsége általános jelleggel még megbízási szerződések esetén sem feltétlenül áll fenn, mivel a jogalkotó a professzionális üzleti élet követelményszintjéhez igazítva a koncepcionális változásnak megfelelően kiiktatta azt a korábbi szabályt, amely megbízási szerződés esetén főszabályként a személyes eljárást kívánta meg.⁷³

Felvethető ugyanakkor, hogy egyértelműbb lenne a szabályozás, ha ezek a kivételek, leginkább a szolgáltatás jellegére utalás, az első bekezdésben, azaz az általánosan megengedő szabály korlátjaként jelennének meg, mivel sok vitára adhat alapot annak eldöntése, hogy a szolgáltatás jellegéből mikor következik a személyes eljárás kötelezettsége. A feleknek ugyanakkor módjuk volna arra, hogy a bizonytalanságot szerződéses rendelkezésekkel küszöböljék ki.⁷⁴

Másrészt a jogszabály maga is előírhatja a személyes eljárási kötelezettséget. A Ptk. 6:253. § (2) bekezdése szerint a kutatási szerződésnél a kutató közreműködőt csak a megrendelő hozzájárulásával vehet igénybe, kivéve, ha azt a kutatás jellege indokolja. A Ptk. 6:361. § (3) bekezdése pedig a letéti szerződésnél rendelkezik úgy, hogy a letéteményes a letett dolgot más személy birtokába vagy őrizetébe nem adhatja, kivéve, ha ez a letéteményes károsodástól való megóvása érdekében szükséges.

⁷⁰ KOVÁCS László: Változások a szerződésszegés szabályozásában IV. Céghírnök 2016/1. 14.

⁷¹ CSEHI Zoltán In Csehi Zoltán (szerk.): Az új Polgári Törvénykönyv magyarázata, Kommentár a 2013. évi V. törvényhez. Menedzserpraxis, Budapest, 2016 730. o.

⁷² CSÉCSY, 2014. 325. o.

⁷³ FUGLINSZKY, 2015. 195-196. o.

⁷⁴ WELLMANN György (szerk.): Az új Ptk. magyarázata V/VI., Kötelmi jog, Első és második rész, Negyedik, átdolgozott, bővített kiadás HVG-ORAC, Budapest 2021. 318. o.

Más jogszabály is tartalmazhat közreműködő igénybevételére vonatkozó szabályokat. Így például a közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény szabályozza az ajánlattevő alvállalkozó igénybevételével kapcsolatos kötelezettségeit, melyek megszegése esetén a közreműködő igénybevétele jogszerűtlennek minősül.⁷⁵

Harmadlagosan pedig kiemelendő a Ptk. 6:129. §-a dispozitív szabálya, amely nyomán a feleknek lehetőségük van a szerződésükben akként rendelkezni, hogy a közreműködő igénybevételéhez a jogosult előzetes beleegyezésére van szükség vagy a közreműködő személyét kell a jogosultnak jóváhagynia, illetve azt is meghatározhatják a szerződésben, hogy a közreműködőnek milyen feltételeknek kell eleget tennie.⁷⁶

4.5. Felelősség a közreműködő jogszerű, illetve jogszerűtlen igénybevétele esetén

Az igénybevétel jogszerűsége vagy jogszerűtlensége a felelősségre is kihatással van. A kötelezett *jogszerű igénybevétele* esetén a hatályos Ptk. 6:148. § (1) bekezdése szerint *úgy felel a kötelezett, mintha maga járt volna el*, azaz hasonlóan a rPtk. 315. §-ához közvetett kimentés útján ki kell menteni a közreműködő magatartását, mintha az a kötelezett magatartása lenne. A két szabályozás közti változatlanosság azonban csak látszólagos: mivel szerződés van a károsult és a kötelezett között, a kötelezett felelősségére és kimentésére is a Ptk. 6:142. §-a alkalmazandó, azaz a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szigorúbb szabálya.⁷⁷

Itt kell megjegyezni, hogy a Ptk. egyik fontos újítása a kontraktuális felelősség felróhatóságtól való elszakítása. Ez a kontraktuális másért viselt felelősség esetében is azzal a következménnyel jár, hogy a kötelezett sokkal szigorúbb feltételek mellett tudja csak kimenteni magát a közreműködőért való felelősség alól, mint a rPtk. szabályai szerint.⁷⁸ A kontraktuális felelősségnek és ezen keresztül a másért viselt felelősségnek a felróhatóságtól való elszakításával a jogalkotó elsődlegesen a kockázatok helyes elosztására törekedett. Mindez azonban azzal járt, hogy jelentősen háttérbe szorultak a reparáció és a prevenció közötti egyensúlyra irányuló hagyományos kártérítési célok.⁷⁹

⁷⁵ FUGLINSZKY, 2015. 194-195. o.

⁷⁶ FUGLINSZKY, 2015. 196. o.

⁷⁷ BAJNOK, 2022. 536-537. o.

⁷⁸ BAJNOK, 2022. 537. o.

⁷⁹ BAJNOK, 2022. 538. o.

Nincs jelentősége annak, hogy a kötelezett vagy a közreműködő felróhatóan járt-e el, vagy sem a szerződésszegés körében, a kötelezett részéről a közreműködő kiválasztása az ellenőrzési köréhez tartozik, mivel szabadon döntheti el, hogy kíván-e valakit, illetve kit kíván a teljesítéshez igénybe venni. A kötelezett a jogosult irányában a közreműködő szerződésszegésének kártérítési következményei alól ugyanúgy mentesülhet, mintha maga járt volna el, azt kell bizonyítani, hogy a szerződésszegés a közreműködő ellenőrzési körén kívüli, előre nem látható és elháríthatatlan okból következett be.⁸⁰

A szakirodalomban ezzel szemben van olyan álláspont is, amely szerint a közreműködő igénybevétele esetén a félnek mind magát, mind közreműködőjét ki kell mentenie a Ptk. 6:142.§-a szerint.⁸¹ Más álláspont szerint ez utóbbi megoldás csak akkor indokolt, ha a szerződésszegést részben a kötelezett, részben a közreműködő okozta.⁸²

Megjegyzendő azonban itt, hogy a *közreműködő ellenőrzési köre* nem feltétlenül azonos a kötelezett ellenőrzési körével, ezért fontos kérdés, hogy az ellenőrzési körön kívüliség a közreműködővel szemben támasztott szerződéses és egyéb elvárások vagy a kötelezettre irányadó szerződéses és egyéb elvárások alapján vizsgálándó-e. Figyelembe kell-e venni a kimentésnél azt a szerződést, amely a kötelezett és közreműködő között áll fenn, és amely egyébként tartalmában eltérhet a jogosulttal fennálló szerződéstől vagy ezzel ellentézőleg a közreműködő magatartását akként kell betudni a kötelezettnek, mintha a kötelezett fejtette volna ki a szerződésszegést eredményező magatartást.⁸³ A kérdés radikális megoldását jelentené, ha a felelősség *objektív* lenne és a közreműködő tevékenysége úgy tartozna a kötelezett ellenőrzési körébe, hogy kimentésre nem lenne lehetőség abban az esetben, ha a közreműködő a kárt a kötelezett és a jogosult szerződése szerint szerződésszegésnek minősülő magatartásával okozná.⁸⁴ Ez az erősen kiterjesztő értelmezés azonban kiüresítené a közreműködőért való felelősség szabályát és a kötelezettre nézve sem lenne igazságos, mivel a kötelezett ez alapján olyan körülményekért is felelősséggel tartozna, amelyekért személyes eljárása esetén magát ki tudná menteni a felelősség alól.⁸⁵

⁸⁰ KEMENES 2014. 217. o.

⁸¹ CSÉCSY 2014. 368. o.

⁸² CSÖNDES Mónika: A szerződésszegés In Csehi Zoltán (szerk.): 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2021. 1606. o.

⁸³ FUGLINSZKY, 2015. 197. o.

⁸⁴ HARMATHY 1974. 207. o.

⁸⁵ FUGLINSZKY, 2015. 198. o.

Ezzel szemben a kevésbé problematikus megoldás az lehet, ha a közreműködő magatartását vetítjük rá a kötelezetre és azt vizsgáljuk, hogy miként minősülne a kötelezett magatartása, ha a kár bekövetkezéséhez vezető magatartást nem a közreműködő, hanem a kötelezett maga fejtette volna ki az általa és a jogosult által megkötött szerződés tükrében.⁸⁶ A kimentés kérdéskörében felmerül egy további probléma, a kötelezett felelőssége az általa igénybe vett személyért egyértelműen fennáll, ez a közreműködőként igénybe vett személy viszont a kötelezettel szemben felelősséggel tartozik a közreműködőjéért. A jogkövetkezmények az egymással összekapcsolódó egyes jogviszonyok keretei között gördülhetnek így tovább.⁸⁷

Amennyiben a fentiek szerint helytálló, hogy a több, egymásba fonódó szerződéssel közvetített szolgáltatás esetén a kötelezett akkor tudja kimenteni magát, ha a közreműködője magatartását is ki tudja menteni és a közreműködő akkor mentesülne, ha ő is kimenti a maga közreműködőit, mindez végeredményben oda vezetne, hogy csak akkor mentesülne a kötelezett a felelősség alól, ha a lánc valamennyi szereplőjét ki tudná menteni, illetve valamennyi szereplő ki tudná magát menteni a felelősség alól egészen a gyártóig, akkor a kimentési szabály ilyen kiterjesztett alkalmazása gyakorlatilag szembe helyezkedne a jogalkotó azon szándékával miszerint nem tekinthető közreműködőnek az, aki a kötelezettel nem áll közvetlen szerződéses kapcsolatban. Ebben a körben az is kérdéses, hogy a kötelezett felelősségének láncolatos elvezetése a gyártóig összeegyeztethető-e a termékfelelősségi szabályokkal.⁸⁸

A racionális megközelítés nyomán helytállóbbnak látszik tehát az a megközelítés, hogy a jogalkotó nem kívánta a szerződési láncolat egy vagy több távolabbi szereplőjének magatartásáért a felelősséget és a kockázatot a kötelezetre telepíteni, ilyen esetben a jogkövetkezmények az egyes jogviszonyok keretei között maradva, annak kereteit át nem lépve, láncszemenként gördülnek tovább a szerződésszegés tényleges okozójáig.⁸⁹

A kötelezett felelőssége a *jogszerűtlen igénybevétele* esetén nyilvánvalóan szigorúbb, a Ptk. 6:148. § (2) bekezdése szerint - a rPtk. egyes szerződéseknél alkalmazott szabályaihoz hasonlóan - *mindazért*

⁸⁶ FUGLINSZKY, 2015. 197. o.

⁸⁷ KEMENES, 2014. 217. o.

⁸⁸ FUGLINSZKY, 2015. 199. o.

⁸⁹ WELLMANN, 2021. 452-453. o.

a kárért felel, amelyek a jogszerűtlen igénybevétel nélkül nem következtek volna be. A kártérítési felelősség alóli általános kimentési okokra ilyenkor nem hivatkozhat a kötelezett, hanem az objektív okozati összefüggés alapján tartozik helytállni, tehát kimentésnek csak annyiban van helye, amennyiben a kötelezett bizonyítja, hogy a közreműködő által okozott kár a kötelezett személyes eljárása esetén is bekövetkezett volna.⁹⁰

5. A közreműködővel szembeni jogosulti igényérvényesítés lehetőségei

A szerződésben nem szereplő harmadik személy magatartása következtében beálló szerződésszegés két oldalról közelíthető meg, a szerződésszegések szabályai szerint a szerződő fél felelőssé tételével vagy a szerződésen kívüli károkozás szabályai alapján közvetlenül a károkozóval szemben való fellépéssel. Nem azonosak az eredmények, mivel szerződésszegés esetén a kötelezett viseli a közvetlenül a jogosulttal szembeni felelősséget és nemcsak kártérítésről, hanem általában a szerződésszegés jogkövetkezményeinek alkalmazásáról lehet szó. Ezzel szemben szerződésen kívüli károkozás esetén a kötelezett nem felelős, kizárólag kártérítési szabályok alkalmazására kerülhet sor a közreműködővel szemben.⁹¹

A szerződéses jogviszonyok áttörését a rPtk.-hoz kapcsolódó bírói gyakorlat nem látta indokoltnak és nem tette lehetővé, hogy a szerződésszegés jogkövetkezményeit a jogosult a közvetlen szerződéses kötelezett kikerülésével a közreműködővel szemben érvényesítse.

Erre szolgál példaként az a bírósági döntés, amely megállapított tényállása szerint vállalkozási szerződés alapján II. rendű alperes települési hálózati melegvíz-vezeték bélelésének elvégzését vállalta az I. rendű alperes megrendelő részére, a szerződés teljesítése után az I. rendű alperes által történő átadást követően a vezeték a felperes üzembe helyezte. A II. rendű alperes garanciális feltételeket vállalt 15 évre, melyet az I. rendű alperes „továbbított” a felperes felé is, a feltételek tárgyában a felperes és a II. rendű alperes között is voltak levélváltások. A felperes a kijavított vezetékszakaszhoz kapcsolódó ágvezetéken dugulást tapasztalt, melyet közvetlenül a II. rendű alperesnek jelentette be és vele tartott helyszíni egyeztetést. A felperes kijavítási igényét az I. rendű alperes elutasította, és a felperes igényét továbbította a II. rendű alperesnek.

⁹⁰ KEMENES István In Vékás Lajos (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal, Complex, Budapest, 2013. 611. o.

⁹¹ HARMATHY, 1965. 555. o.

A felperes kereseti kérelmében az alpereseket a vezetékszakaszcseréjére kérte kötelezni, az I. rendű alperessel szemben szavatossági igényt terjesztett elő, a II. rendű alperes marasztalását jótállási kötelezettségre alapította, másodlagosan kártérítési jogcímet jelölt meg.

Az elsőfokú ítélet a II. rendű alperest kötelezte a melegvízvezeték-rendszer meghatározott szakaszának cseréjére, tekintettel arra, hogy a hiba oka alapvetően az, hogy a II. rendű alperes által alkalmazott csőbélélesi eljárás alkalmatlan volt a perbeli vezetékszakaszcseréjére, erre a II. rendű alperes jótállást vállalt, ennek alapján a felperes és a II. rendű alperes került jogviszonyba, továbbá a II. rendű alperes felelőssége kártérítés címén is megalapozott.

Az ítélet ellen előterjesztett fellebbezés folytán eljáró másodfokú bíróság a II. rendű alperes elleni keresetet elutasította, és kifejtette, hogy az igények elbírálásánál abból kell kiindulni, hogy a felek között milyen szerződéses kapcsolat áll fenn és szerződés hiányában kártérítési igényt érvényesíthet-e a felperes a II. rendű alperessel szemben. A jótállási kötelezettség csak szerződés alapján áll fenn, és nem vitásan a felperes a II. rendű alperessel szerződést nem kötött, ezért a II. rendű alperessel szemben szerződésszegésre alapított igényt nem érvényesíthet. Közömbös a felperes szempontjából, hogy a vállalkozó saját maga teljesíti-e kötelezettségét, vagy a teljesítéshez mást vesz igénybe, de a szerződés megszegésére alapított bármilyen igényt a felperes csak a vele szerződéses kapcsolatban álló I. rendű alperessel szemben érvényesíthet. A szerződés hibás teljesítése a II. rendű alperessel szemben szerződésen kívül okozott kár megtérítése iránti igény érvényesítésére sem ad alapot. Az a tény, hogy a felperes és II. rendű alperes között a teljesítést követően történtek levélváltások a „garanciális feltételek” tárgyában, nem keletkeztetett közöttük szerződéses viszonyt, ezért a felperes a II. rendű alperessel szemben sem szavatossági, sem jótállási, sem kártérítési igényt közvetlenül nem érvényesíthet.⁹²

A bírói gyakorlatban felmerült azon kérdés, hogy *a jogosultnak van-e lehetősége a szerződésen kívüli károkozás szabályai szerint közvetlenül fellépni a teljesítési segéddel szemben.* A közvetlen perlés kérdésének gyakorlati jelentőségét növeli, hogy a szerződésben kötelezett pozícióban résztvevő

⁹² BH1996.600.

gazdasági társaságok esetében számolni kell azzal, hogy megszűnnek, fizetéképtelenek lesznek.⁹³ A gyakorlatban több álláspont is kialakult arra vonatkozóan, hogy milyen módon van lehetőség a közreműködővel szembeni deliktuális igény érvényesítésre.

Az *első álláspont* lényege, hogy attól függ a jogosult számára a közreműködő elleni közvetlen kártérítési kereset megengedhetősége, hogy a közreműködő a kötelezett és jogosult szerződéses viszonyában szerződésszegésként értékelt tevékenysége vagy mulasztása *mellett* tanúsított-e olyan magatartást, amely *deliktuális többlettényállásnak, azaz a szerződésszegésként értékelt magatartáson túlmutató jogellenes károkozásnak minősül.*⁹⁴

Még 1966-ban a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának tanácselnöki értekezlete⁹⁵ úgy foglalt állást, hogy a teljesítési segéd, illetve közreműködő a jogosulttal szerződéses kapcsolatban nem áll, ezért a szerződésszegésre vonatkozó szabályok alapján vele szemben nem lehet igényt érvényesíteni, de ez nem jelenti azt, hogy a jogosult sohasem érvényesíthet kártérítési igényt közvetlenül a teljesítési segéd, illetve közreműködő ellen akkor, ha ennek a jogellenes magatartása a jogosultnál kárra vezet. Amennyiben ez a harmadik személy többlettényállást is megvalósít, a jogosult - a kötelezettel létrejött szerződéses viszonytól függetlenül, a szerződésen kívüli károkozásra vonatkozó szabályok szerint - kártérítési igényét közvetlenül a teljesítési segéddel szemben is érvényesítheti.⁹⁶

Az egyik ügyben a felperes az I. rendű alperessel kötött építési vállalkozási szerződést a II. rendű alperes által tervezett terménytároló alépítményi és felépítményi részeinek teljes körű megvalósítására. Az I. rendű alperes a létesítmény terveit készítő II. rendű alperessel kötött alvállalkozási szerződést, melyben a II. rendű alperes a felépítmény acélszerkezeti tetőhéj elkészítésére, kivitelezésére vállalkozott. Az I. rendű alperes az alépítmény elkészítése során eltért az engedélyezett tervtől, melyről a II. rendű alperes műszaki vezetője tudott. A terménytároló a műszaki átadás-átvétel után röviddel összeomlott. A kárt az okozta, hogy a támfal a tervtől eltérő kivitelezése miatt statikai szempontból a rendeltetésszerű használatra teljesen alkalmatlan volt. A felperest a helyi önkormányzat határozattal kötelezte az engedélyezési tervdokumentációtól eltérő módon megvalósult és összedőlt építmény elbontására, az eredeti állapot helyreállítására. Az elsőfokú

⁹³ CSEHI Zoltán 2014. 740. o.

⁹⁴ FUGLINSZKY, 2015. 203. o.

⁹⁵ Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiuma tanácselnöki értekezletének 1966. október 25-én tartott üléséről készült jegyzőkönyv.

⁹⁶ CsÉCSY, 2014. 368. o.

bíróság a kártérítés megfizetésére egyetemlegesen kötelezte az I. és II. rendű alpereseket. A II. rendű alperes fellebbezése folytán másodfokon eljáró Szegedi Ítéltábla megállapította, hogy a II. rendű alperes, mint alvállalkozó közvetlen felelőssége deliktuális, szerződésen kívüli kártérítés címén fennállhat, ha a szerződés tartalmától, kötelezettségeitől függetlenül is - szerződésen kívül - károkozó magatartást valósít meg. A felülépítmény elhelyezése azért minősül önálló deliktumnak, mert a II. rendű alperes nem tagadta meg az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető munka elvégzését, emiatt ténylegesen a káresemény is bekövetkezett, a kógens módon előírt törvényi kötelezettség elmulasztása kimeríti a szerződésen kívül is jogellenes károkozó magatartás kritériumát.⁹⁷

A második álláspont *a közreműködő közvetlen deliktuális felelősségének elfogadása*. Ezt erősítette a Legfelsőbb Bíróság Civilisztikai Kollégiumának 2004-es emlékeztetője, amely rögzítette, hogy a károsult nem zárható el attól, hogy követelését közvetlenül azzal szemben érvényesítse, aki neki szerződésen kívül kárt okozott, ez az állásfoglalás tehát nem kötötte többlettényállási elemhez a közvetlen igényérvényesítést.⁹⁸

Az egyik ügyben a megállapított tényállás szerint a perbeli társasházi öröklakások az alperes kivitelezésében készültek és azokat az OTP értékesítette a lakástulajdonosoknak, akik a tető kisebb beázását és meghibásodását észlelték, a bejelentésükre az alperes bizonyos tetőjavítási munkálatokat végzett, az ismételt beázásokat követően azonban már nem került sor ilyen javításokra. A felperesek keresetükben elsődlegesen szavatossági igényt, másodlagosan kártérítési igényt terjesztettek elő. Az elsőfokú bíróság elutasító ítéletét követően a felperes fellebbezése folytán eljáró másodfokú bíróság rámutatott arra, hogy a felperesek kizárólag az öröklakásukat értékesítő OTP-vel állnak jogviszonyban, így az adásvételi szerződések alapján közvetlenül az alperest nem perelhetik. A törvényességi óvás folytán eljáró Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a felperesek egyébként szavatossági igényen kívül kártérítési követelést is előterjesztettek, melyeket jogosultak voltak közvetlenül a kivitelezővel szemben érvényesíteni, ha a lakóépület kivitelezőjének hibás munkavégzése következtében a felpereseknek káruk keletkezett. A jogellenesen okozott kárért fennálló felelősség a polgári jog általános felelősségi szabályai szerint alakul ugyanis akkor is, ha a károkozó hibás kivitelezéssel okoz kárt és ezen nem változtat az sem, hogy a kivitelező és a károsult

⁹⁷ BDT2007.1622.

⁹⁸ Emlékeztető a Civilisztikai kollégiumvezetők 2004. március 22-23-i tanácskozásáról 5. pont, megjelent a Bírósági Határozatok 2004/6. számában, a Fórum rovatban.

között nincs szerződéses jogviszony, illetőleg az sem, ha a károsult egyébként harmadik személlyel szemben szerződéses jogviszony alapján kártérítési vagy egyéb szavatossági igényével léphetne fel. Erre tekintettel téves a másodfokú bíróságnak az az álláspontja, hogy a felperesek az alperessel semmilyen jogviszonyban nincsenek, maga a károkozás is létesít kártérítési kötelmet, tehát jogviszonyt a károsult és a kivitelező között. Nem zárható el a károsult attól, hogy követelését közvetlenül azzal szemben érvényesítse, aki neki szerződésen kívül kárt okozott. A felperesek tehát ez okból sem voltak elzárva attól, hogy a kártérítési követelésüket közvetlenül az alperessel szemben érvényesítsék.⁹⁹

A harmadik álláspont szerint lehetséges a közreműködő közvetlen, deliktuális alapú perlése, sőt arra is lehetőség van, hogy a károsult egyetemlegesen kérje marasztalni a szerződésszegő kötelezettet és a tényleges károkozó közreműködőt.¹⁰⁰ Ez esetben azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy a közreműködővel szembeni kártérítési igény idő előtti akkor, ha a jogosult a kötelezettel szemben nem kártérítési igényt érvényesít, hanem például teljesítési igénye van vagy a szerződés érvénytelenségére hivatkozik.¹⁰¹

Az egyik ügyben a bíróság által megállapított tényállás szerint a felperesek az ellenérték előre történő befizetésével előtakarékosági kártyákat vásároltak a perben nem álló P. Rt.-től. A kártya vásárlásra és készpénzfelvételre jogosította fel annak birtokosát már az előtakarékosági idő lejárta előtt is, ebben az esetben viszont kamatra, illetve vásárlási kedvezményre a beváltó nem volt jogosult. Az alperes közigazgatási jogkörben járt el, amikor a P. Rt. részére az engedélyt kiadta, azonban ebben a körben ellenőrzési kötelezettségét elmulasztotta, így nem észlelte, hogy a P. Rt. valójában tiltott betétgyűjtést folytatott. Az elsőfokú bíróság ítélete ellen az alperes által előterjesztett fellebbezés folytán eljáró másodfokú bíróság megállapította, hogy az alperes több jogellenes magatartást valósított meg, amellyel a felpereseket ért kár okozati összefüggésben áll. Az adatszolgáltatási kötelezettség előírása és a tevékenység ellenőrzése mellett az alperesnek fel kellett volna ismernie, hogy a P. Rt. az engedélytől eltérő tevékenységet folytat, és az engedélyt vissza kellett volna vonnia. Ebben az esetben nem került volna sor arra, hogy a felperesek előtakarékosági kártyákat vásárolnak, azaz káruk nem következett volna be, a felperes a követelésüket az alperessel, valamint a P. Rt.-vel

⁹⁹ BH1990.139.

¹⁰⁰ CSÖNDES, 2021. 1597. o.

¹⁰¹ FUGLINSZKY, 2015. 202. o.

mint egyetemleges kötelezettekkel szemben érvényesíthették volna. Az alperes által előterjesztett felülvizsgálati kérelem folytán a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a P. Rt. szerződést szegett, amikor a befizetett összegeket a felpereseknek nem fizette vissza, ennek folytán pedig a felperesek károsodtak, amely károsodás bekövetkeztében az alperes mulasztásban megnyilvánuló jogellenes magatartásával közrehatott. A felperesek vagyonában bekövetkezett értékcsökkenést tehát két személy jogellenes magatartása okozta. A P. Rt. szerződészegése hiányában azonban semmi jelentősége nem lenne az alperes által a közigazgatási eljárásban tanúsított magatartásnak.

A kialakult bírói gyakorlat szerint ilyen esetben a felelősségi rendszerek - szerződéses, szerződésen kívüli felelősség - különbözősége ellenére közös károkozásról van szó. A közös károkozók felelőssége pedig bizonyos kivételektől eltekintve egyetemleges. E jogi helyzet egy további problémát is felvet, mégpedig *a szerződéses és szerződésen kívüli igényérvényesítés egymáshoz való viszonyát*. Közös károkozásról ugyanis csak akkor lehet szó, ha a kár a szerződéses jogviszonyban is bekövetkezett. A szerződéses jogviszony megszegése esetén a jogosult követelheti a szerződés teljesítését vagy elállhat a szerződéstől és kártérítést is kérhet. Ha a kötelezett a teljesítést megtagadja, a jogosult választhat a késedelem, illetve a lehetetlenülés jogkövetkezményei között, utóbbi esetben követelheti a szerződés teljesítésének elmaradásából eredő kárát. Ha teljesítést kér, kára még nem lehet; a kár bekövetkeztének hiányában a szerződésen kívüli károkozóval szemben a követelés idő előtti.¹⁰² Ez az álláspont kiegészítendő azzal, hogy a már bekövetkezett és a szerződés tárgyán túlmutató, teljesítési igénnyel nem reparálható ún. következménykárok vonatkozásában ilyen esetekben sem lehet idő előtti sem a kötelezettel szembeni kontraktuális, sem a közreműködővel szembeni deliktuális kártérítési igény, mivel e károkat egy utólagos teljesítés sem tudja meg nem történtté tenni.¹⁰³

Megállapítható tehát, hogy a közvetlen felelősség feltétele, hogy a közreműködő által tanúsított magatartás - szerződés megszegése nélkül, attól függetlenül - károkozásnak minősüljön.¹⁰⁴ Adott esetben azonban a bíróság a deliktuális jogalapon történő igényérvényesítés, az ok-okozati összefüggés vagy a felróhatóság vizsgálata során a kötelezett és a közreműködő közötti szerződés tartalmát is vizsgálja, mivel nem volna helyes annak figyelmen kívül hagyása, hogy a közreműködő által tanúsítandó magatartást a kötelezett és a közreműködő között létrejött *szerződés határozza*

¹⁰² BH2008.156.

¹⁰³ FUGLINSZKY, 2015. 202. o.

¹⁰⁴ KEMENES, 2014. 217. o.

meg. Fontos lehet, hogy például a közreműködő késedelme megvalósítja-e ennek a szerződésnek a megszegését vagy arra más, a közreműködő mentesülést eredményező kötelezetti magatartásra visszavezethető okból került sor. Ha a közreműködő károkozó magatartása a kötelezett utasítására vezethető vissza, a közreműködő feltehetően szintén mentesül a deliktuális felelősség alól.¹⁰⁵

Szükséges kiemelni, ha a károsult közvetlenül követeli szerződésen kívüli kártérítés címén a kárát, akkor bizonyítania kell, hogy a kár oka valóban a közreműködő jogellenes magatartása volt és nem később keletkezett a termék szállítása, forgalmazása, raktározása vagy a későbbi szerelés, kivitelezés során. A közreműködő azon károkért természetesen nem felel, amelyek a deliktuális károkozásán kívül esnek, és azért merültek fel, mert a szerződési láncolatban őt követő kötelezettek a szerződésben vállaltakat nem szerződésszerűen teljesítették.¹⁰⁶

Lényeges további igényérvényesítési lehetőséget jelent a közreműködővel szemben, ha a hibás termék életben, testi épségben, egészségben vagy más dologban okoz kárt, ez esetben a jogosult termékfelelősség¹⁰⁷ címén támaszthat kártérítési igényt a gyártóval, forgalmazóval szemben. Termékszavatossági igényt¹⁰⁸ érvényesíthet továbbá a fogyasztó a vállalkozás által eladott ingó dolog hibája esetén a gyártóval, termék előállítójával és forgalmazójával szemben.¹⁰⁹

6. A kötelezett megtérítési igényének érvényesítése a közreműködőjével szemben

Végül érdemes külön is szólni a kötelezettnek a közreműködőjével szemben fennálló megtérítési igénye *érvényesítési lehetőségéről*. A közreműködőért való helytállási kötelezettséghez kapcsolódóan a kötelezett részére - a jogviszonyok áttörésének lehetősége hiányában kizárólag a közvetlen elődjével szemben - a kötelezett és a közreműködője közötti vagyoneletolódás, értékegyensúly helyreállítását szolgáló visszkereseti igényt biztosít a Ptk. akkor, ha a közreműködő szerződésszegése miatt helytállással tartozik a jogosult felé.¹¹⁰

¹⁰⁵ FUGLINSZKY, 2015. 205. o.

¹⁰⁶ KEMENES, 2013 612. o.

¹⁰⁷ Ptk. 6:552. §.

¹⁰⁸ Ptk. 6:168. §.

¹⁰⁹ CSÉCSY, 2014. 368. o.

¹¹⁰ CSÉCSY, 2014. 369. o.

A kötelezett megtérítési igényére a rPtk. általános szabályt nem tartalmazott, azonban a szállítási szerződésre vonatkozó 385. §-a és a vállalkozói szerződésre vonatkozó 398. §-a tartalmazott hasonló rendelkezést. A Ptk. 6:148. § (3) bekezdése ehhez képest már általános szabályként rögzíti, hogy a kötelezett a közreműködővel szemben annak szerződésszegése miatt mindaddig érvényesítheti jogait, amíg a jogosulttal szemben helytállni tartozik.¹¹¹

A közreműködővel megkötött szerződés alapján *a kötelezett van jogosulti pozícióban és a közreműködő minősül kötelezettnek*, így a közreműködő szerződésszegése esetén a kötelezettet megilletik a szerződésszegés általános szabályai szerinti, valamint az egyes szerződéseknél szabályozott jogosultságok, azzal, hogy a közreműködővel szembeni igényérvényesítés határideje az általános elévülési időn túl kitolódik addig az időpontig, amíg a kötelezett a jogosulttal szemben helytállni tartozik. A mindennapi életben gyakran előforduló helyzet, hogy a több éve húzódó nagyberuházásoknál a fővállalkozó részéről egyes munkafázisokra alkalmazott alvállalkozó tekintetében a hibás teljesítés miatti igényérvényesítési határidő már régen eltelt addigra, míg a fővállalkozó a létesítményt átadás-átvételi eljárás során átadja a megrendelő részére. Méltánytalan lenne viszont a közreműködő szerződésszegése miatt helytállni kényszerülő féllel szemben, ha elévülés miatt nem tudná a közreműködőjével szembeni igényét érvényesíteni.¹¹²

Ez esetben tehát a megtérítési igény érvényesítésének határideje nyugszik addig, amíg a kötelezett abba a helyzetbe nem kerül, hogy nyilvánvaló lesz a számára, hogy milyen mértékben kell neki a jogosult felé helytállni és ennek megfelelően milyen összegben érvényesíthet regressz igényt a közreműködővel szemben.¹¹³

A kötelezettnek kell meghatározni és bizonyítani a jogosulttal szembeni szerződésszegésének azon részét, amelyért kizárólag a közreműködő volt felelős. A jogosulttal szembeni helytállásából pedig csak azt a kárt, illetve költséget háríthatja át, amelyről bizonyított, hogy valóban a közreműködő szerződésszegésével okozati összefüggésben merült fel.¹¹⁴ A kötelezett a közreműködőjétől a kárának megtérítését csak felelőssége arányában követelheti, elkerülve azt, hogy az egyébként bizonyított

¹¹¹ FUGLINSZKY, 2015. 200. o.

¹¹² CSÉCSY 2014. 369-370. o.

¹¹³ FUGLINSZKY, 2015. 201. o.

¹¹⁴ GK 18. sz. állásfoglalás.

közreműködői szerződészegés esetén a kötelezett áthárítsa azt a kárt is, amely a saját szerződészegése miatt merült fel.¹¹⁵

Tekintettel arra, hogy a kötelezett megtérítési igénye is egyfajta szerződészegéssel okozott kár megtérítésére irányuló igény, így e körben is érvényesül *az előreláthatósági korlát*, a kötelezett áthárítási igényéből eredő kárra a közreműködőnek számítani kell. A kötelezett által a jogosulttal szemben vállalt túlzott mértékű kötelezettségek (pl. túlzott mértékű kötbér, jótállás) kárkövetkezmenyei a közreműködő számára előzetes tájékoztatás hiányában nem előre láthatóak, így azok nem háríthatók át a közreműködőre.¹¹⁶

A kötelezettnek a közreműködő szerződészegése miatt a jogosulttal szembeni helytállása mellett *saját érdeksérelme, illetve kára* is keletkezhet. Előfordulhat, hogy az alvállalkozó késedelme a generálkivitelező a saját többletmunkájával, munkaerő átcsoportosítással, jelentős többletköltséggel tudja ledolgozni, ezért a kivitelező a megrendelővel szemben késedelembe már nem esik, a közreműködő késedelme miatt szerződészegési helytállási kötelezettsége nem keletkezik, de az alvállalkozó késedelme miatt a saját érdeksérelmeiből eredő többletköltségeit, kárát jogosan érvényesítheti. Ugyanígy lehetséges, hogy a gyártótól beszerzett terméket a kereskedő annak hibáját felismerve értékesíti tovább, így megtérítési igénye sem keletkezik, de a saját érdeksérelme miatt a szerződészegés általános szabályai szerint kártérítést követelhet. A kötelezett tehát a megtérítési igényt meghaladó, illetve a megtérítési igénytől független kárát a szerződészegés általános szabályai szerint a közreműködővel szemben érvényesítheti.¹¹⁷

Összegzés

A kontraktuális közreműködőért való felelősség egy jelentős jogtörténeti múltra visszatekintő, ám a jelenlegi gyakorlatban is aktív jogintézmény, amely a kártérítési jog területén a gazdasági-technológiai fejlődéssel párhuzamosan újabb és újabb kérdéseket vet fel. Fontos azonosítani a Ptk. szabályozása alapján a legfontosabb jogalkalmazói és jogirodalmi vitapontokat, amelyek megválaszolása kihívások elé állítja a bíróságokat. Még mindig, visszatérő jelleggel merül fel az a kérdés, hogy egyáltalán ki minősülhet közreműködőnek. A fent kifejtettek szerint problémát jelenthet

¹¹⁵ KEMENES, 2013. 611.

¹¹⁶ Uo.

¹¹⁷ Uo.

továbbá a közreműködő jogszerű és jogszerűtlen igénybevételének elhatárolása és ebben a körben azoknak a szerződéseknek az azonosítása, melyek a személyes teljesítést igénylik.

A kontraktuális másért viselt felelősség körében értelmezésre szorul a szerződésszegéssel okozott kár generálklauzulájának alkalmazása és a nehezebbé váló kimentés miatt a kockázatok csökkentése is előtérbe kerül. Itt megalapozottan merülhet fel megoldásként felelősség korlátozó, kizáró kikötések szerződésbe foglalása, elévülési idő szerződéses lerövidítése, közvetett károkozó megtérítési igényének biztosítása, továbbá felelősségbiztosítások megkötése.

A jogalkalmazási gyakorlat szempontjából is jelentős kérdéseket vet fel a közreműködővel szembeni közvetlen jogosulti igényérvényesítés, perlés lehetősége. Itt három konkuráló megoldási alternatíva is létezik annak kapcsán, hogy a jogosult a szerződésen kívüli károkozás szabályai szerint közvetlenül felléphet-e a teljesítési segéddel szemben. Az első megoldás, hogy feltételként megkövetelt a deliktuális többlettényállás, azaz a szerződésszegésként értékelt magatartáson túli jogellenes károkozás. A második megoldás, hogy elfogadott a közreműködő közvetlen deliktuális felelőssége e körben. Végül a harmadik megoldás szerint nemcsak a közreműködő közvetlen perlésére van mód, hanem a károsult egyetemlegesen kérheti marasztalni a szerződésszegő kötelezettet és a tényleges károkozó közreműködőt. Álláspontom szerint a harmadik igényérvényesítési megoldás a modern piacgazdasági viszonyok közt a jogosulti kör érdekeinek védelmén túl alkalmas lehet arra is, hogy a hibát ténylegesen elkövető felelőssége a kártérítési jog funkciót is jobban szolgálja.

A tanulmány által kiemelt egyes problémák rámutatnak arra, hogy nem lehet teljeskörűen valamennyi kártérítési funkciót, a forgalombiztonságot, az egyes szereplők - így a jogosult, a kötelezett és annak közreműködői - érdekeit védő ideális eredményt elérni. Elfogadható és racionális kompromisszum kialakítására, a szerződő felek részéről körültekintésre, a jogalkotó részéről a jogszabályi rendelkezések alakítására és a bíróságok részéről a joggyakorlat fejlesztésére van tehát szükség. Számolni kell azzal is, hogy bármilyen megalapozott álláspontra is jutunk, nyugvópontra biztosan nem: a jogintézményt övező viták nyitottak maradnak, a nagyberuházások felelősségi-ellenőrzési körei, a bonyolult alvállalkozói láncolatok, illetve az összetett technológiai szolgáltatások, digitális megoldások újabb és újabb kihívásokat generálnak. A megoldások megtalálásához, a válaszadásra való felkészüléshez gyakorlati lényeglátás és kellő elméleti megalapozás egyszerre szükséges.

Felhasznált irodalom

- Bajnok István: A másért viselt felelősség jogtörténeti fejlődése, és az egyes aktuális kérdései. *Magyar Jog*, 2022/9., 531-540. o.
- Bán Dániel - Nemessányi Zoltán: A bizományi és szállítmányozási szerződés. Complex, Budapest, 2011.
- Csécsy Andrea. In Osztovits András (szerk.): A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagy kommentárja III. kötet, Opten, Budapest, 2014.
- Csehi Zoltán. In Csehi Zoltán (szerk.): Az új Polgári Törvénykönyv magyarázata. Kommentár a 2013. évi V. törvényhez. Menedzserpraxis, Budapest, 2014.
- Csöndes Mónika: A szerződészegés. In Csehi Zoltán (szerk.): 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2021.
- Eörsi Gyula: A jogi felelősség problémái - A polgári jogi felelősség. Akadémiai Kiadó, 1961, Budapest.
- Fehérvári Jenő: Magyar Magánjog Kistükre (nyolcadik javított, bővített kiadás), Barkóczy László Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1942.
- Fodor András: A másért való felelősség szabályainak változásai az új Polgári Törvénykönyvben, *Themis*, 2013/3. 121-144. o.
- Fodor András: A másért való felelősség egyes kérdései, *Themis*, 2015/1. 87-112. o.
- Földi András: A másért való felelősség a római jogban. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004.
- Fuglinszky Ádám: Kártérítési jog HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. 2015. 186-206. o.
- Harmathy Attila: A közreműködőért való felelősség alapvető kérdéseiről *Állam- és Jogtudomány VIII. kötet 4. szám Akadémiai Kiadó, Budapest 1965. 552-577. o.*
- Harmathy Attila: Felelősség a közreműködőért. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974.
- Kemenes István: Elképzelések a közreműködőért való felelősség szabályozásáról az új Polgári Törvénykönyvben. *Gazdaság és Jog* 2004/4. 8-14. o.
- Kemenes István. In Vékás Lajos (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal. Complex, Budapest, 2013.

- Kemenes István: A szerződésszegés szabályozása az új polgári törvénykönyvben. Jogtudományi Közlöny 2014/5. 213-223. o.
- Kovács László: Változások a szerződésszegés szabályozásában IV. Céghírnök, 2016/1. 11-14. o.
- Marton Géza: A polgári jogi felelősség. Triorg, Budapest, 1992.
- Szalai Ákos: A magyar szerződési jog gazdasági elemzése. L'Harmattan Kiadó, 2013.
- Szladits Károly: A Magyar Magánjog Vázlata (ötödik átdolgozott kiadás). Grill Károly Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1937.
- Tóth Endre Tamás: A vétőképtelen személy károkozásáért való felelősség. In Fézer Tamás (szerk.): A kártérítési jog magyarázata. CompLex Kiadó, Budapest, 2011. 6:152.
- Vékás Lajos: Adalékok a Polgári Törvénykönyv történeti és összehasonlító jogi értékeléséhez. In Keserű Barna Arnold - Kóhidi Ákos (szerk.): Tanulmányok a 65 éves Lenkovics Barnabás tiszteletére. Eötvös Kiadó. Budapest, 2015. 566-567. o.
- Wellmann György (szerk.): Az új Ptk. magyarázata V/VI., Kötelmi jog, Első és második rész, Negyedik, átdolgozott, bővített kiadás. HVG-ORAC, Budapest, 2021.
- Wellmann György: A szerződések általános szabályai az új Ptk.-ban - I. Rész. In Wellmann György (szerk.): Szerződések tára az új Ptk. alapján, HVG ORAC, 2014. 21-41. o.

Felhasznált bírósági határozatok

- BH1982.54.,
- BH1994.150.,
- BDT2001. 396.,
- BDT2002.741.,
- BDT2003. 890.,
- BH2004.191.,
- BH1996.600.,
- BH1990.139.,
- BDT2007.1622.,
- BH2008.156.